

Nota Archeologie Gemeente Drimmelen

In Terheijden komt het archeologisch erfgoed van de gemeente echt bovengronds en is zichtbaar voor inwoners en passanten. De Kleine Schans is een relict uit de Tachtigjarige Oorlog en maakt onderdeel uit van een groter complex van terreinen met een archeologisch hoge waarde.

Nota Archeologie Gemeente Drimmelen

Auteurs:

Drs. H.J.L.C. Koopmanschap
Regioarcheoloog Regio West-Brabant voor de gemeente Drimmelen
Mevr. Drs. L. Weterings-Korthorst
Senior regioarcheoloog en contactpersoon regioarcheologie Regio West-Brabant

Controle

Mevr. Drs. L. Weterings-Korthorst
Senior regioarcheoloog en contactpersoon regioarcheologie Regio West-Brabant
Mevr. Drs. F. Timmermans
Regioarcheoloog Regio West-Brabant voor de gemeente Drimmelen

Versienummer: 3
Datum: maart 2013
Status: vastgesteld

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1 Inleiding	4
1.1 Leeswijzer	6
Hoofdstuk 2 Archeologie	7
2.1 Wettelijke kader	7
2.1.1 Europa: Verdrag van Malta.....	7
2.1.2 Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz).....	7
2.1.3 Wabo	8
2.1.4 Provinciaal beleidskader.....	8
2.1.5 Gemeentelijk beleidskader	9
2.2 Totstandkoming archeologische beleidskaart.....	9
2.3 Verwachting versus waarde.....	10
2.4 Toelichting op de archeologische beleidskaart.....	11
2.5 Het proces van de archeologische monumentenzorg	13
2.5.1 Uitgangspunten proces archeologische monumentenzorg	13
2.5.2 Stappen in het proces van archeologische monumentenzorg	13
2.5.3 Archeologisch onderzoek	15
Hoofdstuk 3 Archeologische Monumentenzorg en Ruimtelijke Ordening	19
3.1 Archeologie in het bestemmingsplan.....	19
3.2 De structuurvisie	21
3.3 Archeologieverordening	21
3.4 Archeologiebeleid	22
Hoofdstuk 4 Organisatie en instrumentaria	23
4.1 Archeologie in de gemeentelijke organisatie	23
4.2 De uitvoering van het archeologiebeleid.....	24
4.2.1 Archeologische beleidskaart.....	24
4.2.2 Archeologieverordening.....	24
4.2.3 Inpassing in ruimtelijke plannen	24
4.2.4 Het bestemmingsplan	24
4.2.5 Omgevingsvergunning voor de activiteit bouwen.....	25
4.3 Regionale samenwerking.....	26
4.4 Lokale Heemkundekringen	27
Hoofdstuk 5 Financiering	28
5.1 Risico's.....	28
5.2 Archeologieleges	28
5.3 Grondexploitatiebijdrage	29
5.4 Begroting	29
5.5 Excessieve kosten	29
Hoofdstuk 6 Het verleden zichtbaar	31
Begrippen en afkortingen	32
Literatuur	35

Hoofdstuk 1 Inleiding

Voor u ligt de beleidsnota Archeologie van de gemeente Drimmelen. Bij deze nota hoort de gemeentelijke archeologische beleidskaart en de gemeentelijke Archeologieverordening. Waarom een beleidsnota Archeologie? Sinds september 2007 is archeologie een wettelijke taak voor de gemeente geworden. Dit is een uitvloeisel van het Verdrag van Malta, dat door Nederland in 1992 werd ondertekend en dat op 1 september 2007 in de Nederlandse wetgeving werd verankerd via de Wet op de archeologische monumentenzorg (in het volgende hoofdstuk meer hierover). Sedert die datum zijn gemeenten op basis van artikel 38a van de herziene Monumentenwet verplicht om bij het vaststellen van bestemmingsplannen en beheersverordeningen (en de bestemming van gronden) “*rekening te houden met de in de grond aanwezige dan wel te verwachten monumenten*”. Met de wijziging van de Wet op de ruimtelijke ordening (Wro) in juli 2008 is de gemeente in de meeste gevallen formeel het bevoegd gezag geworden voor wat betreft de omgang met archeologische waarden bij beslissingen in het kader van de ruimtelijke inrichting van het gemeentelijk grondgebied. De uitvoering van de Monumentenwet, en de integratie van archeologie in ruimtelijke ordeningsprocessen is daarmee een primair gemeentelijke opgave geworden.

In de gemeente Drimmelen is de aanwezigheid van archeologische resten in het verleden niet altijd even evident geweest. Toch hebben de kernen binnen de gemeentegrenzen meer dan voldoende van hun eigen historie te beleven en te koesteren. In Terheijden staat bijvoorbeeld nog een complete schans uit de tachtigjarige oorlog boven maaiveld en Made heeft bij archeologisch onderzoek in de afgelopen tien jaar meermalen laten zien dat het in het verleden en tegenwoordig goed toeveen was in deze plaats. En zo zijn voor de andere kernen, soms met wat speurwerk, eveneens de archeologische restanten van het verleden minder ver weg dan dat je zou denken.

Afbeelding 2: de gemeente Drimmelen beschikt met de Biesbosch over een echte parel van archeologisch erfgoed. Het verdrongen landschap dat onder de waterspiegel ligt, herbergt nog menig onaangeroerde archeologische vindplaats.

Voor de geschiedenis van de gemeente worden we vanaf de late middeleeuwen voor het eerst enigszins geïnformeerd over hetgeen zich in de gemeente heeft afgespeeld. Echter, zoals zo vaak, vertellen deze geschreven bronnen vooral het verhaal van de grote heren en lijkt de rest van de gemeenschap niet bestaan te hebben. Het bodemarchief is dan vaak onze enige bron van informatie om ook hen in de schijnwerpers te zetten. Er is ooit becijferd dat we tot aan de jaren tachtig van de vorige eeuw ongeveer 70% van ons landelijk bodemarchief verloren hebben. Het bodemarchief is echter een zeer kwetsbaar archief gebleken. Door velerlei ingrepen en vormen van gebruik die verband houden met wonen, werken en recreëren is het bodemarchief aangetast. Deze functies gaan niet altijd goed samen met het streven naar behoud en beheer van het bodemarchief. Archeologische resten die door bodemingrepen zoals ploegen, heien, graven en veranderingen in het waterpeil worden verstoord of vernietigd, zijn definitief verloren. Het Verdrag van Valletta en de Wet op de Archeologische Monumentenzorg kan zich daarmee alleen nog bekommeren om het resterende deel en om de vondsten en documentatie die bij eerder onderzoek zijn verzameld. Daarom is het noodzakelijk dat de gemeente in het ruimtelijk beleid waarborgen inbouwt voor de omgang met het bodemarchief. De wet gaat uit van het 'veroorzaker betaalt'-principe. Zou een bodemingreep niet worden uitgevoerd, dan blijven de resten onaangetast immers bewaard zonder verdere kosten.

Afbeelding 3: oorspronkelijk was Made het landbouwgebied van de laatmiddeleeuwse stad Geertruidenberg. Bij het loslaten van deze verhoudingen werd het kerkgebouw van Made een eigen parochieel centrum waar men in het eigen dorp ter kerke kon gaan.

Door dit veroorzakersprincipe kunnen gemeenten voorwaarden stellen aan de omgang met het bodemarchief en dat de initiatiefnemers van een bodemversturende ontwikkeling – in de praktijk meestal grondeigenaren en ontwikkelaars –, afhankelijk van de archeologische verwachting. Dit om de initiatiefnemer de mogelijkheid te bieden de kosten voor onderzoek of behoud af te wegen binnen de volledige te volgen ruimtelijke procedure. Vanuit het oogpunt van rechtmatigheid is het van belang dat gemeenten in hun ruimtelijk beleid hierop anticiperen middels het eigen archeologische beleidsinstrumentarium dat ook bekend is bij de initiatiefnemer. In Nederland is de geëigende plaats hiervoor het bestemmingsplan en een beleidsnota archeologie.

De beleidsnota archeologie met bijbehorende beleidskaart en verordening is daarbij het centrale instrument dat alle betrokkenen bij het planvormingsproces in staat stelt om vooraf, proactief, inzicht te krijgen in de nog aanwezige of te verwachten archeologische waarden.

Hoewel het veroorzakersprincipe het uitgangspunt is, is het van belang dat een individuele bouwer of degene die bepaalde bodemversturende werkzaamheden uitvoert, niet nodeloos op kosten wordt gejaagd. Daarom dient de kans op het aantreffen van archeologische waarden ook goed verantwoord te worden op basis van actuele kennis. Daarom is door de gemeente Drimmelen gelijktijdig met de gemeente Oosterhout opdracht verleend voor het opstellen van een actuele archeologiekaart.¹ Hiervoor kon aansluiting worden gezocht bij een provinciale beleidsregel “Stimulering Erfgoedkaarten” waardoor een groot deel van deze kosten voor subsidie in aanmerking kwamen.² De archeologische beleidskaart vormt vervolgens de basis voor het verbeelden van prioriteiten in het belang van archeologische waarden. Dit bij ruimtelijke ontwikkelingen binnen de gemeentegrenzen en in de breedste zin van het woord.

Na vaststelling door de gemeenteraad is de genoemde beleidskaart leidend en vervallen de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, die tevens is opgenomen in de Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW 2010) van de provincie Noord-Brabant voor het aspect archeologie. Daarbij is ook rekening gehouden met de soms grootschalige uitgevoerde ontgroningen die vaak hebben geleid tot het verlies van archeologische resten. Onnodig omvangrijk onderzoek op percelen waarvan vermoed kon worden dat deze geroerd waren kan hiermee zoveel mogelijk voorkomen worden.

Nagekomen provinciaal beleid³ vormt het formuleren van de provinciale archeologische landschappen die zijn opgenomen op de CHW 2010 door de Provincie Noord-Brabant. Het is dan ook niet meer dan passend om deze te benutten als inspiratiebron voor toekomstige ontwikkelingen.⁴

1.1 Leeswijzer

De belangrijkste uitgangspunten van het beleid staan in hoofdstuk 2 weergegeven. Dit hoofdstuk vormt de inhoudelijke verantwoording van de archeologische waarden- en verwachtingenkaart en de vertaling van de beleidsadviezen van Ingenieursbureau Oranjewoud B.V. en van de Regio West-Brabant (regioarcheologen) naar het beleid van de gemeente Drimmelen. In hoofdstuk 3 wordt vervolgens nader aangegeven op welke wijze archeologie in het gemeentelijke beleid wordt verankerd. De doorvertaling van dit beleid en de gevolgen ervan op de organisatie en de daarbij behorende beleidsinstrumenten worden verder in hoofdstuk 4 uitgelegd. Hoofdstuk 5 geeft een overzicht van de belangrijkste financiële aspecten ten aanzien van de archeologische monumentenzorg. In hoofdstuk 6 wordt ten slotte besproken hoe binnen de gemeente Drimmelen archeologie een belangrijke rol kan spelen binnen de aspecten cultuur, toerisme, recreatie, educatie en publieksvoorlichting.

¹ Koopmanschap, H. & M. Visser-Poldervaart e.a. 2011: Erfgoedkaart Drimmelen. *Een verleden op zand en onder klei*. Archeologische Rapporten Oranjewoud 2010/120.

² De gemeentelijke archeologiekaart van de gemeente Drimmelen is mede tot stand gekomen met behulp van de provinciale regeling Stimulering Gemeentelijke Archeologie- c.q. Erfgoedkaarten 2009-2011

³ Na de start van het opstellen van de kaart.

⁴ Huijbregts 2011.

Hoofdstuk 2 Archeologie

2.1 Wettelijke kader

Het gemeentelijke archeologiebeleid wordt gestuurd door het beleid en de wet- en regelgeving op hogere niveaus. Voor het gemeentelijk archeologiebeleid is met name de Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz) van belang. Deze wijzigingswet regelt de zorg voor ons bodemarchief en is de vertaling van het Verdrag van Malta, dat Nederland in 1992 mede ondertekende.⁵

2.1.1 Europa: Verdrag van Malta

Het Europese verdrag betreffende de bescherming van het archeologische erfgoed is in 1992 in Valletta (Malta) ondertekend door de ministers van Cultuur van de landen aangesloten bij de Raad van Europa. Dit verdrag wordt het 'Verdrag van Malta' genoemd.⁶

Het verdrag van Malta heeft als doel archeologische resten in Europa te beschermen als onvervangbaar onderdeel van het culturele erfgoed (artikel 1). Het accent ligt op het streven naar het behoud en beheer van archeologische resten in de bodem en op het zoveel mogelijk beperken van (de noodzaak van) archeologische opgravingen (artikel 2).

Het verdrag bepaalt dat archeologie voortaan expliciet bij de besluitvorming over ruimtelijke ingrepen moet worden meegewogen. Waar mogelijk dienen de archeologische resten te worden ontzien (behoud *in situ*). Wanneer bescherming en inpassing van archeologisch waardevolle terreinen niet mogelijk blijkt, zal de historische informatie door middel van verantwoord archeologisch onderzoek moeten worden veiliggesteld (behoud *ex situ*). Om deze doelstelling te bereiken, moet het archeologische belang volledig erkend worden in planologische besluitvormingsprocessen (artikel 5). De veroorzaker van de bodemverstoring is verantwoordelijk voor het vroegtijdig (laten) uitvoeren van archeologisch onderzoek en de financiering daarvan (het 'veroorzaker-betaalt-principe'; artikel 6). Onderzoek moet worden uitgevoerd door deskundigen en worden afgesloten met een schriftelijke wetenschappelijke verslaglegging (artikel 7). Een informatieplicht is vastgelegd in de vorm van verplichte uitwisseling van informatie en het actueel houden van een databank met archeologische gegevens (artikelen 7 en 8). Het verdrag verplicht ook voorlichting aan het publiek en publieksgerichte ontsluiting van archeologische resten om bij het publiek meer begrip te ontwikkelen voor het belang van het archeologische erfgoed (artikel 9).⁷

2.1.2 Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz)

Het rijk heeft het Verdrag van Malta vervolgens in 2007 verankerd in nationale wet- en regelgeving (zowel voor monumenten als op het gebied van de ruimtelijke ordening) middels de Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz).

De Wamz is geen zelfstandige wet, maar een wijzigingswet en betreft onder meer een herziening van de Monumentenwet 1988 (Ministerie van OCenW, 2006). Maar ook de Ontgrondingenwet, Wet Milieubeheer en de Woningwet zijn gewijzigd en aangevuld door de invoering van de Wamz, hierdoor sluit de wet zoveel mogelijk aan op bestaande wet- en regelgeving. Naast de wet is tevens essentiële informatie verwerkt in het Besluit archeologische monumentenzorg en de Memorie van Toelichting op de wet.⁸

De belangrijkste wijziging voor gemeenten is het feit dat archeologie sinds de invoering van de wet, moet worden verankerd in het bestemmingsplan. Daarnaast is de gemeente in de meeste gevallen verantwoordelijk geworden voor de omgang met het bodemarchief. Tot slot zet de wet in op behoud en beheer in de bodem en verbetering van de informatievoorziening over het cultureel erfgoed.

⁵ Huijbregts 2011.

⁶ Ministerie van WVC en BZ, 1992

⁷ Paragraaf gebaseerd op Ellenkamp 2010, 17.

⁸ Rodenburg 2010, 5.

2.1.3 Wabo

Op 1 oktober 2010 is de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) van kracht geworden. Deze wet brengt 25 vergunningsstelsels voor de leefomgeving samen onder één stelsel: de omgevingsvergunning. De omgevingsvergunning is daardoor een geïntegreerde vergunning voor bouwen, wonen, monumenten, ruimte, natuur en milieu.

De wijzigingen met betrekking tot de Wabo zijn vooral van toepassing op archeologische monumenten en terreinen. De vergunning voor archeologische rijksmonumenten blijft echter geregeld in de Monumentenwet 1988. Met betrekking tot een rijksmonument is in de Wabo tevens bepaald dat de omgevingsvergunning alleen kan worden verleend als de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) zich daartegen niet verzet.

Provinciale en gemeentelijke archeologische monumenten alsook zogenaamde archeologische terreinen (van archeologische waarde dan wel met een archeologische verwachting), zijn monumenten op grond van verordening (artikel 2.2.; lid 1 sub.b van de Wabo). Conform de bepalingen in een provinciale of gemeentelijke verordening is een omgevingsvergunning noodzakelijk voor alle werkzaamheden die een archeologisch terrein verstoren. In artikel 5.2 en artikel 5 lid 3 van bijlage II van het Besluit omgevingsrecht (Bor) staat dat aan de omgevingsvergunning voor bouwen, aanleg, planologie of sloop binnen een archeologisch monument voorschriften kunnen worden verbonden tot het treffen van technische maatregelen waardoor monumenten in de bodem kunnen worden behouden.⁹

2.1.4 Provinciaal beleidskader

In het kader van het cultuurbeleid van Noord-Brabant zet de provincie in op versterking van de Brabantse identiteit. Onderdeel hiervan is het behoud van het Brabantse ruimtelijk erfgoed, waarmee de ruimtelijke kwaliteit van de leefomgeving wordt vergroot en dit erfgoed met Noord-Brabant en haar inwoners wordt verbonden.

Tengevolge van de Wro is er de noodzaak om te komen tot zorgvuldige afbakening en onderbouwing van de erfgoedwaarden van provinciaal belang. Deze waarden zijn op de Cultuurhistorische Waardenkaart en in de structuurvisie ruimte en de Verordening ruimte opgenomen.

In totaal zijn er 21 cultuurhistorische landschappen met daarbinnen historisch landschappelijke vlakken en 16 archeologische landschappen geselecteerd en beschreven. De in de structuurvisie aangegeven gebiedspaspoorten zijn voor de cultuurhistorie op hoofdlijnen verder uitgewerkt. De archeologische landschappen zijn niet opgenomen in de Verordening ruimte. Er zijn derhalve geen instructieregels voor het aspect archeologie vanuit provinciaal oogpunt, want dit is namelijk al geborgd met de Monumentenwet 1988 en de wijzigingswet Wamz. Archeologie is een wettelijke taak geworden van gemeenten, zij dienen bij ruimtelijke plannen rekening te houden met archeologie. De provincie is alleen bevoegde overheid bij ontgrondingen, Milieu Effect Rapportages (MER) en sommige gemeenteoverschrijdende projecten. De archeologische landschappen zijn alleen (zelf)bindend voor de provincie vanuit de eigen structuurvisie. Met de aanwijzing van deze landschappen heeft de provincie haar belang gedefinieerd. Wanneer dit belang in het geding komt bij ruimtelijke plannen, dan zal de provincie hier tegen zienswijzen indienen. Voorts heeft de provincie een stimulerende rol in de bescherming van het archeologisch belang, denk hierbij aan bijvoorbeeld de stimuleringsregeling voor de opstelling van de gemeentelijke archeologie- of erfgoedkaarten.

Tot slot zet de provincie in op het belang van het regionaal samenwerken wanneer er ruimtelijke plannen zijn binnen de archeologische landschappen die, zoals gezegd, gemeentegrenzen overstijgen. De gemeente Drimmelen valt als geheel onder het cultuurhistorische landschap van de Biesbosch en deels onder het cultuurhistorisch vlak Binnenpolder. Daarnaast valt een zone rondom Terheijden onder het cultuurhistorische landschap van de Zuiderwaterlinie.¹⁰

⁹ Paragraaf gebaseerd op Groot / Wilbers 2011.

¹⁰ Koopmanschap / Visser-Poldervaart 2011, blz. 9.

2.1.5 Gemeentelijk beleidskader

In de wet is vastgelegd dat gemeenten bij (op)nieuw vast te stellen bestemmingsplannen rekening dienen te houden met niet alleen de bekende maar ook met te verwachten archeologische resten.

De Archeologische Monumentenkaart (AMK) en de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW), die tevens zijn opgenomen in de Cultuurhistorische Waardenkaart van de provincie Noord-Brabant (CHW 2010) hebben daarbij tot in 2012 goed gefunctioneerd als toetsingskader. Dit bij gebrek aan een gemeentelijke kaart. Nadeel van de landelijke en provinciale kaarten is dat de kaartschaal voor gemeentelijk niveau en al helemaal voor perceelsniveau te grof is om mee te werken. Eigen ambities en accenten kon de gemeente er niet mee kiezen.

Een gedetailleerde gemeentespecifieke archeologische beleidskaart, gebaseerd op een archeologische waarden- en verwachtingenkaart is dan ook feitelijk onmisbaar voor een goede verantwoording van de archeologische waarden en de toepassing van het ruimtelijk instrumentarium zoals bijvoorbeeld het opnemen en het verlangen van een omgevingsvergunning voor het uitvoeren van bouw- en sloopwerkzaamheden en het uitvoeren van werken en werkzaamheden die bodemverstoring kunnen zijn (de voormalige aanlegvergunning). Een dergelijke kaart vormt de vertaling van het beleid dat de gemeente hanteert in het kader van de archeologische monumentenzorg. Deze kaart en de doorvertaling naar beleid biedt grote voordelen voor de gemeente. Zo vormt een eigen beleid een praktische vertaling van de wet. Daarnaast kan de archeologische monumentenzorg op een pragmatische wijze worden ingestoken, met andere woorden worden ingekort. Ook schept de kaart helderheid naar een ieder die met bodemingrepen te maken krijgt. Tot slot wordt met een blik op de kaart duidelijk waar men 'voordelig' kan ontwikkelen. Voordelig in financiële zin, maar ook voordelig door het sparen van het archeologisch erfgoed. Ontwikkelen doet men bij voorkeur in de zones met een lage archeologische verwachting. In deze zone worden over het algemeen geen archeologische resten verstoord, is archeologisch onderzoek niet noodzakelijk.¹¹

De gemeente Drimmelen zet in op de actualisering van de bestemmingsplannen per uiterlijk 1 juli 2013. Voor 2012 staat al een eerste slag gepland waaronder het omvangrijke bestemmingsplan Buitengebied. Nadat ook het laatste bestemmingsplan "Malta-proof" zal zijn vastgesteld is de verankering van de wet in het gemeentelijk beleid compleet. In de tussentijd wordt op het gebied van ruimtelijke visie gewerkt aan de opstelling van één Structuurvisie.

2.2 Totstandkoming archeologische beleidskaart¹²

Voor het gehele grondgebied van Drimmelen is op basis van bureauonderzoek een analyse gemaakt van het gemeentelijke bodemarchief, die vervolgens in stappen is vertaald naar de gemeentelijke beleidskaart. Het gaat hierbij om de bewoningsmogelijkheden op basis van landschappelijke situatie, de inventarisatie van bekende archeologische informatie (vindplaatsen, onderzoeken, vondsten) en recente verstoringen. Deze gegevens zijn verwerkt in een actueel wetenschappelijk beslissingsmodel. Het resultaat is een realistische, gebiedsdekkende archeologische verwachting voor het gemeentelijke grondgebied; de archeologische waarden- en verwachtingenkaart. Hierbij kan een duidelijk onderscheid worden gemaakt in het zuidelijke (zand)deel en het noordelijke (klei)deel van de gemeente. Voor het hoger gelegen zanddeel is aansluiting gevonden bij de wetenschappelijke modellen van de bewoning van de Houtse akkers en haar uitlopers. Voor het kleideel is aansluiting gezocht bij de bewoningsgeschiedenis van het vergelijkbare grondgebied van de gemeente Waalwijk. Ook hier dekt een kleidek alle archeologische resten tot en met de middeleeuwen af. Onderzoek op het kleidek is tot op heden nog maar zeer beperkt uitgevoerd hetgeen betekent dat er voor modelvorming nog grotendeels de benodigde data ontbreekt. Omdat we uit historische bronnen weten dat de ontginning tussen 1000 en 1500 na Christus grootschalig is ingezet, mag verondersteld worden dat bij de ontginning de toplaag van het dekzand onder het veen ten minste is geraakt of is omgezet. Eventueel aanwezige archeologische resten zullen daarbij uit context zijn geraakt. Op basis van de anno 2011 beschikbare data kan er voor dit kleidek, buiten de van oorsprong laatmiddeleeuwse kernen zoals Hooge en Lage Zwaluwe, voorlopig alleen nog een lage verwachtingswaarde worden uitgesproken. De kosten voor onderzoek om alleen een wetenschappelijk bewoningsmodel aan te vullen mogen redelijkerwijs niet van

¹¹ Pas bij mer-plichtige projecten en grotere ruimtelijke ontwikkelingen met een oppervlakte groter dan 5 hectare.

¹² Gebaseerd op Koopmanschap / Visser-Poldervaart e.a. 2011.

initiatiefnemers verwacht worden Dit kan enkel wanneer er gegronde redenen zijn om deze in een plangebied te veronderstellen.

Uitzonderingen binnen het kleideel van de gemeente zijn het gebied van de huidige Biesbosch en de locaties van de laatmiddeleeuwse Gantelstromen. Er worden in het gebied van de Biesbosch geen grootschalige ontwikkelingen verwacht, terwijl de archeologische resten er wel verwacht mogen worden. Daarentegen zullen deze binnen het gebied van de Biesbosch veelal goed geconserveerd zijn bij gebrek aan latere verstoringen. De inbraken en loop van de Gantelstromen na de veertiende eeuw aan de noordrand van de gemeente laten potentieel een laatmiddeleeuws ontginningslandschap zien waarbinnen bijbehorende nederzettingen mogen worden verwacht. Verondersteld mag worden dat na het ontstaan van deze waterinbraken in het land, deze aantrekkelijke woongronden hebben gevormd. De aanwezigheid van de Gantelstromen hebben daarbij voor nieuwe activiteiten kunnen zorgen zoals visserij.

2.3 Verwachting versus waarde

Op de archeologische waarden- en verwachtingenkaart wordt onderscheid gemaakt tussen archeologische verwachtingen en waarden.

Archeologische verwachtingen zijn een uitdrukking van de verwachte dichtheid aan archeologische resten in de ondergrond. Deze kans wordt uitgedrukt in hoge, middelhoge en lage verwachting. Een hoge, middelhoge of lage verwachting betekent dat verwacht wordt dat de relatieve dichtheid van archeologische verschijnselen groot, gemiddeld of klein is. Een lage verwachting betekent dus niet dat er geen archeologische resten/sporen aanwezig zijn, maar dat zij door hun aard en omvang een lage *dichtheid* hebben - en dat dus het risico dat daar bij bodemingrepen op wordt gestuit laag is. Het grootste deel van het gemeentelijk grondgebied op de waarden- en verwachtingenkaart bestaat uit zones met een archeologische *verwachting* (hoog, middelhoog, laag).

Van *archeologische waarde* wordt gesproken indien is vastgesteld dat op een terrein daadwerkelijk een archeologische vindplaats aanwezig is. Hier is de trefkans in principe 100%. In de gemeente Drimmelen zijn drie van zulke terreinen aanwezig. Door de provincie zijn ze in het verleden zo nauwkeurig mogelijk begrensd en als behoudenswaardig aangemerkt. In feite voldoen ze aan de criteria om als archeologisch monument te worden beschermd, maar deze bescherming is (nog) niet geëffectueerd. Deze zogenaamde AMK-terreinen zijn overgenomen op de gemeentelijke verwachtingenkaart. De AMK (Archeologische Monumenten Kaart) is in samenwerking met de verschillende provincies en gemeentelijk archeologen ontwikkeld. Op de kaart staan de terreinen aangegeven waarvan al bekend is dat er archeologische waarden aanwezig zijn. De terreinen zijn beoordeeld op de criteria kwaliteit, zeldzaamheid, representativiteit, ensemblewaarde en belevingswaarde. Op grond van deze criteria zijn de terreinen ingedeeld in terreinen met archeologische waarde, hoge archeologische waarde en zeer hoge archeologische waarde. Onder deze laatste categorie vallen ook de wettelijk beschermde monumenten. De AMK is één van de bronnen om ruimtelijke plannen, zoals streek- en bestemmingsplannen, te kunnen opstellen, beoordelen en toetsen op hun gevolgen voor de archeologie. Een groot aantal provincies, zoals de provincie Noord-Brabant, gebruikt de AMK ook als bron voor de ontwikkeling van digitale cultuurhistorische waardenkaarten. De AMK biedt echter altijd een momentopname. Ieder jaar komen er nieuwe archeologische terreinen bij, vervallen bestaande terreinen of worden groter of juist kleiner. Daarnaast kunnen terreinen die niet op de AMK staan, toch waardevolle archeologische resten bevatten. De kaarten worden via een roulatiesysteem doorlopend herzien. De kaart wordt beheert door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (als in 2011).¹³

De gemeente Drimmelen had tot 2011 geen AMK-terreinen binnen haar gemeentegrenzen. Dit wijzigde echter op aangeven van de Monumentenwacht. Deze heeft bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed delen van de voormalige Linie van Munnikenhof (waaronder de Kleine Schans van Terheijden) voorgedragen voor de aanduiding van terrein van hoge archeologische waarde. Dit is door de RCE gehonoreerd en sindsdien is de gemeente drie van dit soort terreinen rijk.

Bij het (her)bestemmen van gronden kan op basis van de beleidskaart op relatief eenvoudige wijze rekening worden gehouden met het aspect archeologie. In gebieden waar archeologische resten

¹³ Berkvens 2010, 59.

aanwezig zijn of verwacht worden, zijn maatregelen getroffen om deze zoveel mogelijk te ontzien. Mogelijk kan het 'verhaal achter de archeologische resten' wel worden gebruikt ter inspiratie bij de planvorming. Voor de gebieden waar wel bodemverstorende activiteiten gaan plaatsvinden, is in voorliggende beleidsnota aangegeven of archeologisch onderzoek noodzakelijk is en wanneer eventueel vrijstelling van onderzoek kan worden verleend.

2.4 Toelichting op de archeologische beleidskaart

Een veel gehoorde vraag is: "moet er nu altijd en overal archeologisch onderzoek worden uitgevoerd?" Het antwoord is simpel: nee, niet altijd en overal is archeologisch onderzoek noodzakelijk. Ondanks de toegenomen aandacht voor archeologie en cultuurhistorie is het een illusie te denken dat het mogelijk en wenselijk is om ieder overblijfsel uit het verleden te onderzoeken of te beschermen. Duidelijk mag zijn dat niet elke vierkante meter van de bodem in de gemeente Drimmelen kan worden ontzien, ook niet als daar mogelijk sporen uit het verleden in aanwezig zijn. Gekozen is voor een verscherpte aandacht voor, en het stellen van duidelijke voorwaarden aan ingrepen in de bodem van de archeologisch meest waardevolle delen van het gemeentelijke grondgebied. De gemeente Drimmelen streeft er naar om in haar beleid op het gebied van de archeologische monumentenzorg, en de vertaling daarvan in het ruimtelijk beleid, zoveel mogelijk aan te sluiten bij het vastgestelde Rijks- en Provinciale beleid.

De Monumentenwet (artikel 41a) gaat uit van een algemeen ontheffingscriterium van 100 vierkante meter, ongeachte de diepte van de ingreep (dus vanaf maaiveld), tenzij de gemeenteraad daar op archeologisch-inhoudelijke gronden anders over beslist. Deze mogelijkheid tot bijstelling van de 100-vierkante-meter-grens (*zowel naar boven als beneden*) biedt voor gemeenten de mogelijkheid om de beleidsmatige omgang met het bodemarchief in te vullen afhankelijk van de plaatselijke situatie. Voorwaarde is dat het selectie- en ontheffingsbeleid archeologisch-inhoudelijk onderbouwd is en bestuurlijk is vastgesteld. De oppervlaktegrens van 100 vierkante meter die het Rijk hanteert geldt vanaf maaiveld (Mv). De gemeente Drimmelen heeft hier een aanpassing gedaan en een dieptegrens van 50 cm -Mv gesteld. Er kan namelijk vanuit worden gegaan dat in alle gronden met een agrarische of bebouwde bestemming de bodem tot op zekere diepte reeds verstoord is als gevolg van de aan de betreffende bestemming gekoppelde bodemingrepen. Gemiddeld gezien bedraagt de agrarische bewerkingsdiepte 50 cm -Mv (de gemiddelde bouwvoordikte). Hoewel in de bouwvoor archeologische resten kunnen voorkomen, zullen deze naar alle waarschijnlijkheid verstoord zijn en zich niet meer in hun oorspronkelijke context bevinden. Dat wil zeggen dat alle ingrepen die minder diep reiken dan die 50 cm van archeologisch onderzoek worden vrijgesteld. Diepere ingrepen zijn, afhankelijk van de archeologische verwachting en de omvang van de ingreep, wel onderzoeksplchtig.

Met het oog hierop is, op basis van de informatie in de voorgaande hoofdstukken van deze toelichting, een koppeling gemaakt tussen de reële archeologische verwachting op gemeentelijk schaalniveau en de eisen van een 'normaal' ruimtegebruik en ruimtelijke ontwikkelingen. Bij het voorschrijven van archeologisch (voor)onderzoek bij bodemingrepen en ruimtelijke ontwikkelingen wordt daarbij uitgegaan van een zo effectief mogelijke inzet op archeologie. Dit resulteert in onderzoekseisen en ontheffingscriteria die een balans aanbrengen tussen het behoud van archeologische informatie (de gemeentelijke zorgplicht) en economisch-maatschappelijke criteria (tijd, kosten, procedures, regeldruk – zowel voor de initiatiefnemer van een bodemverstorende activiteit als voor het bevoegd gezag). Het uitgangspunt daarbij is de potentiële kenniswinst die te behalen valt.

De gemeente Drimmelen maakt onderdeel uit van het zuidelijke zandgebied van Nederland en wordt gekenmerkt door de aanwezigheid van verschillende landschapstypen. Hieronder Pleistoceen terraslandschap, dekzandgebied, maar ook delen van het rivierkleilandschap van zuidwest Nederland. Dit alles in een duidelijk antropogeen beïnvloed en gebruikt landschap. Over het algemeen kan gezegd worden dat de archeologische resten vrij dicht onder de oppervlakte ligt. Het leefniveau is door de eeuwen heen grotendeels onveranderd gebleven. Uitzonderingen hierop worden gevormd door het terraslandschap in het westen van de gemeente, dat tot in de Late Middeleeuwen bedekt is geweest met een veenmoeras. Vondsten in dit gebied zullen dateren van voor de veenbedekking of van na de afgraving van dit veen. Ook ter plaatse van de dikke enkeerdgronden en veldpodzolgronden zal eventuele archeologie voor een deel afgedekt zijn, en zich dieper in de ondergrond bevinden.

De combinatie van de oppervlakte en diepteondergrenzen bepalen dus bij welke oppervlakte en diepte archeologisch onderzoek nodig is. Welk type onderzoek nu het beste past bij de bodemingreep en de verwachte archeologische resten moet per situatie bekeken worden. Dit vergt per situatie **maatwerk** van het bevoegd gezag op advies van de door haar aangestelde deskundige thans de regioarcheoloog werkzaam bij de Regio West-Brabant. Op 21 maart 2013 heeft de gemeenteraad de Archeologieverordening gemeente Drimmelen vastgesteld. Hierin is onder meer vastgelegd welke ontheffingscriteria bij de verschillende gebieden van toepassing zijn.

1. Archeologisch waardevolle gebieden: Wettelijk beschermde monumenten

Deze beleids categorie omvat de ex artikel 3 van de Monumentenwet als beschermd monument aangewezen archeologische terreinen. Hiervoor geldt op grond van artikel 11 van deze wet een vergunningplicht voor wijziging, afbraak of verwijdering. De vergunning dient te worden aangevraagd bij de uitvoerende dienst van de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCenW), te weten de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Derhalve vallen deze gebieden buiten de bevoegdheid van de gemeente. Ze moeten als deze in de toekomst worden aangewezen worden opgenomen in de verbeeldingen van de bestemmingsplannen. Bij het opstellen van deze Nota in maart 2012 waren er nog geen van dergelijke aangewezen monumenten aanwezig op het grondgebied van de gemeente Drimmelen.

2. Archeologisch waardevolle gebieden: Terrein van hoge archeologische waarde

Deze beleids categorie omvat de archeologische terreinen die op de Archeologische Monumentenkaart staan. Het betreft archeologische terreinen waarvan de feitelijke aanwezigheid en behoudenswaardigheid van archeologische resten is vastgesteld. De beleidsdoelstelling voor deze categorie is 'duurzaam behoud' i.c. instandhouding. De bescherming van deze archeologische waarden wordt geregeld via het bestemmingsplan.

De volgende ontheffingscriteria zijn op deze categorie van toepassing:

- oppervlakte plangebied tot 100 vierkante meter (wettelijke ondergrens);
- diepte bodemingreep tot 50 centimeter onder maaiveld.

3. Archeologische verwachtingszone: Hoog

Deze beleids categorie omvat de categorie 'hoge archeologische verwachting' van de archeologische beleidskaart. Het betreft (landschappelijke) zones met naar verwachting een hoge dichtheid aan archeologische sporen, mede naar aanleiding van de inventarisatie van cultuurhistorische objecten en structuren. De beleidsdoelstelling voor deze categorie is archeologisch vooronderzoek om vast te stellen of er sprake is van behoudenswaardige archeologische waarden.

De volgende ontheffingscriteria zijn op deze categorie van toepassing:

- oppervlakte plangebied tot 100 vierkante meter (wettelijke ondergrens);
- diepte bodemingreep tot 50 centimeter onder maaiveld.

4. Archeologische verwachtingszone: Middelhoog

Deze beleids categorie omvat de categorie 'middelhoge archeologische verwachting' van de archeologische beleidskaart. Het betreft landschappelijke zones met naar verwachting een gemiddelde dichtheid aan archeologische sporen. De beleidsdoelstelling voor deze categorie is archeologisch vooronderzoek om vast te stellen of er sprake is van behoudenswaardige archeologische waarden.

De volgende ontheffingscriteria zijn op deze categorie van toepassing:

- oppervlakte plangebied tot 1000 vierkante meter;
- diepte bodemingreep tot 50 centimeter onder maaiveld.

5. Archeologische verwachtingszone: Laag

Deze beleids categorie omvat de categorie 'lage archeologische verwachting' van de archeologische beleidskaart. Het betreft landschappelijke zones met naar verwachting een lage dichtheid aan archeologische sporen. De beleidsdoelstelling voor deze categorie is alleen archeologisch vooronderzoek om vast te stellen of er sprake is van behoudenswaardige archeologische waarden wanneer er een mer-plicht geldt of bij grotere ruimtelijke projecten die groter zijn dan 50.000 meter (5 hectare). Om het normale (bijvoorbeeld agrarische) gebruik van de bodem niet in de weg te zitten wordt de diepte grens hier losgelaten.

De volgende ontheffingscriteria zijn op deze categorie van toepassing:

- in principe vrij geven, alleen onderzoek bij mer-plicht en grotere ruimtelijke projecten groter dan 50.000 meter (5 hectare).
- er wordt geen grens gesteld aan de maximale diepte van een bodemingreep.

Verstoringsen

Voor terreinen waar een ontgrondingscontour is weergegeven geldt onverminderd de onderliggende categorie. Wel kan de gemeente Drimmelen en haar deskundige op het gebied van de archeologische monumentenzorg de initiatiefnemer hierin tegemoet treden en allereerst een minder intensief archeologisch onderzoek eisen ten einde de mate van bodemroering daadwerkelijk aan te tonen. Op basis van dat uit te voeren onderzoek kan daarna alsnog worden bezien of het gebied kan worden aangemerkt als Archeologische verwachtingszone: Laag Ten aanzien van de kosten voor het uit te voeren archeologisch onderzoek blijft onverminderd het wettelijke verstoorderprincipe van kracht.

Drainage

De gemeenteraad heeft op 21 maart 2013 in de Archeologieverordening vastgelegd dat drainage is vrijgesteld van de onderzoekspllicht.

2.5 Het proces van de archeologische monumentenzorg

2.5.1 Uitgangspunten proces archeologische monumentenzorg

De archeologische zorgplicht is geregeld via de Archeologische Monumentenzorg. Het proces is er op gericht een steeds nauwkeuriger inzicht te geven in de eventuele aanwezigheid en aard van archeologische resten in een gebied. In deze paragraaf wordt nader ingegaan op de vraag wanneer archeologisch onderzoek noodzakelijk is en welke stappen daarbij (gewoonlijk) doorlopen moeten worden. Een goed begrip van de logica van deze fasen is van belang om de beleidskeuzen beter te begrijpen.

Het uitgangspunt van de AMZ is archeologisch erfgoed *in situ* te bewaren. Wanneer ruimtelijke ontwikkelingen in een gebied gepland zijn die mogelijk bedreigend zijn voor eventuele archeologische resten, is een archeologisch vooronderzoek noodzakelijk om nader inzicht te krijgen in de eventueel aanwezige of te verwachten archeologische resten. Dit archeologisch onderzoek moet in alle gevallen voldoen aan de vigerende versie van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie.¹⁴ Niet uitgesloten wordt daarbij dat de KNA op termijn ook onder zal worden gebracht in de BRL-systematiek zoals beheerd door de SIKB. Dit was ten tijde van het opstellen van deze Nota nog niet het geval.

2.5.2 Stappen in het proces van archeologische monumentenzorg

Bij ruimtelijke ontwikkelingen in een gebied die mogelijk bedreigend zijn voor eventuele archeologische resten, is een archeologisch onderzoek noodzakelijk. Een dergelijk onderzoek is echter niet op elke locatie met een zelfde omvang en diepte gelijk. Het verschil tussen gebied 5 Archeologische verwachtingszone: Laag en de andere gebieden is aanzienlijk. Dit blijft een samenhang tussen de verwachtingswaarden, de vastgestelde ondergrenzen, de te verwachte archeologische resten en de aard van de voorgenomen bodemingrepen.

Om te kunnen beoordelen of er sprake is van onderzoeksverplichting dient de bodemverstoorder in het kader van zijn of haar te voeren ruimtelijke procedure de volgende gegevens te leveren aan de gemeente Drimmelen in haar rol als bevoegde overheid:

- een kaartje waarop de exacte plangebiedbegrenzing voor de ontwikkeling staat aangegeven, bij voorkeur een kadastrale tekening met alle percelen die betrokken worden in de aanvraag voor een vergunning ontheffing of planrealisatie.
- de aard van de ontwikkeling: sloop en nieuwbouw, nieuwbouw op onbebouwd terrein of gedeeltelijke sloop en gedeeltelijke nieuwbouw.
- de oppervlakte van het totale plangebied en de oppervlakte van totaal te bebouwen gebied. De eerste maat is de maat van alle betrokken perceelsnummers en de tweede maat is de maat van de locatie waar de verstoorder voornemens is te gaan bouwen of anderszins te ontwikkelen.

¹⁴ (KNA; z.a., 2010)

- de diepte van de voorgenomen verstoring. De verstoorder dient bij schatting deze reëel aan te geven in meters onder maaiveld en geeft deze ook aan bij ingrepen die alleen bovengronds verwacht worden. Deze kunnen van invloed zijn op het uiteindelijk te volgen onderzoekstraject.
- de termijnen waarop de ontwikkeling gaat spelen, met andere woorden waar bevindt de verwachte verstoring zich in de procedure? zijn de bodemverstorende activiteiten of mogelijke belemmeringen bekend van het plangebied? Daarbij kan gedacht worden aan milieuverontreinigingen en/of reeds uitgevoerde saneringen.

Na ontvangst van deze gegevens zal de gemeente Drimmelen in samenspraak met haar deskundige op het gebied van de archeologische monumentenzorg beslissen of er sprake is van een onderzoeksverplichting.¹⁵ Wanneer een bodemingreep inderdaad onderzoeksplichtig blijkt, wordt door gemeente en deskundige bepaald welke onderzoeksstrategie gevolgd dient te worden. De gemeente Drimmelen is namelijk niet alleen van mening dat het bepalen van de meest pragmatische onderzoeksstrategie inhoudelijk maatwerk is, maar ook dat op deze wijze de kosten voor de initiatiefnemer reëler zijn dan wanneer altijd het gehele AMZ-proces wordt doorlopen.

In zijn algemeenheid geldt dat onderzoek niet nodig is als afdoende kan worden aangetoond dat:

- *in het gebied reeds in 'relevante mate' verstoring plaats heeft gevonden die aantoonbaar dieper reikt dan de verwachte archeologische sporen- en vondstlaag. Wanneer er volgens de initiatiefneemer sprake is van een verstoord bodemprofiel (ontgravingen, diep ploegen, diep funneren etc.) van betreffen de plangebied, dan dient dit middels verkennend booronderzoek conform de vigerende Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie of op andere wijze overtuigend aangetoond te worden.*
- *de bodemverstorende handelingen in het gebied op een zodanige plek plaatsvindt en respectievelijk van die aard zijn dat geen verstoring van de verwachte archeologische resten plaatsvindt, hetzij doordat archeologie in het plan wordt opgenomen, hetzij doordat kan worden aangetoond dat de ingrepen niet verstorend zullen zijn. Omdat het uitgangspunt van de archeologische monumentenzorg behoud in situ is, is archeologievriendelijk bouwen een oplossing. Het staat initiatiefnemers daarom vrij om aan te tonen dat het bouwplan de onderliggende verwachte archeologische waarden niet verstoort en daarmee archeologievriendelijk is.*

Steekproefsgewijs booronderzoek

Na vaststelling van de nota Archeologie wordt eenmalig in 2013 de kans geboden aan landbewerkende agrariërs om gezamenlijk de verstoringsdiepte aan te tonen buiten de normen van de KNA. Op deze wijze kan het land bewerkt blijven worden zoals dit werd gedaan vóór de vaststelling van de kaart en is ook alleen daarvoor bedoeld.

Door middel van geoarcheologische boringen, uitgevoerd door een archeologisch bedrijf in het bezit van een opgravingsvergunning afgegeven door het Centraal College van Deskundigen (CCvD) Archeologie wordt daarbij de verstoringsdiepte vastgesteld. De bovenliggende verwachtingswaarde blijft dan gehandhaafd vanaf het niveau tot waar de bodem is verstoord.

Dit onderzoek komt voor rekening van de bodemverstoorders. Voorafgaand aan dit onderzoek dient een plan van aanpak opgesteld te worden en door de bevoegde overheid te worden goedgekeurd.

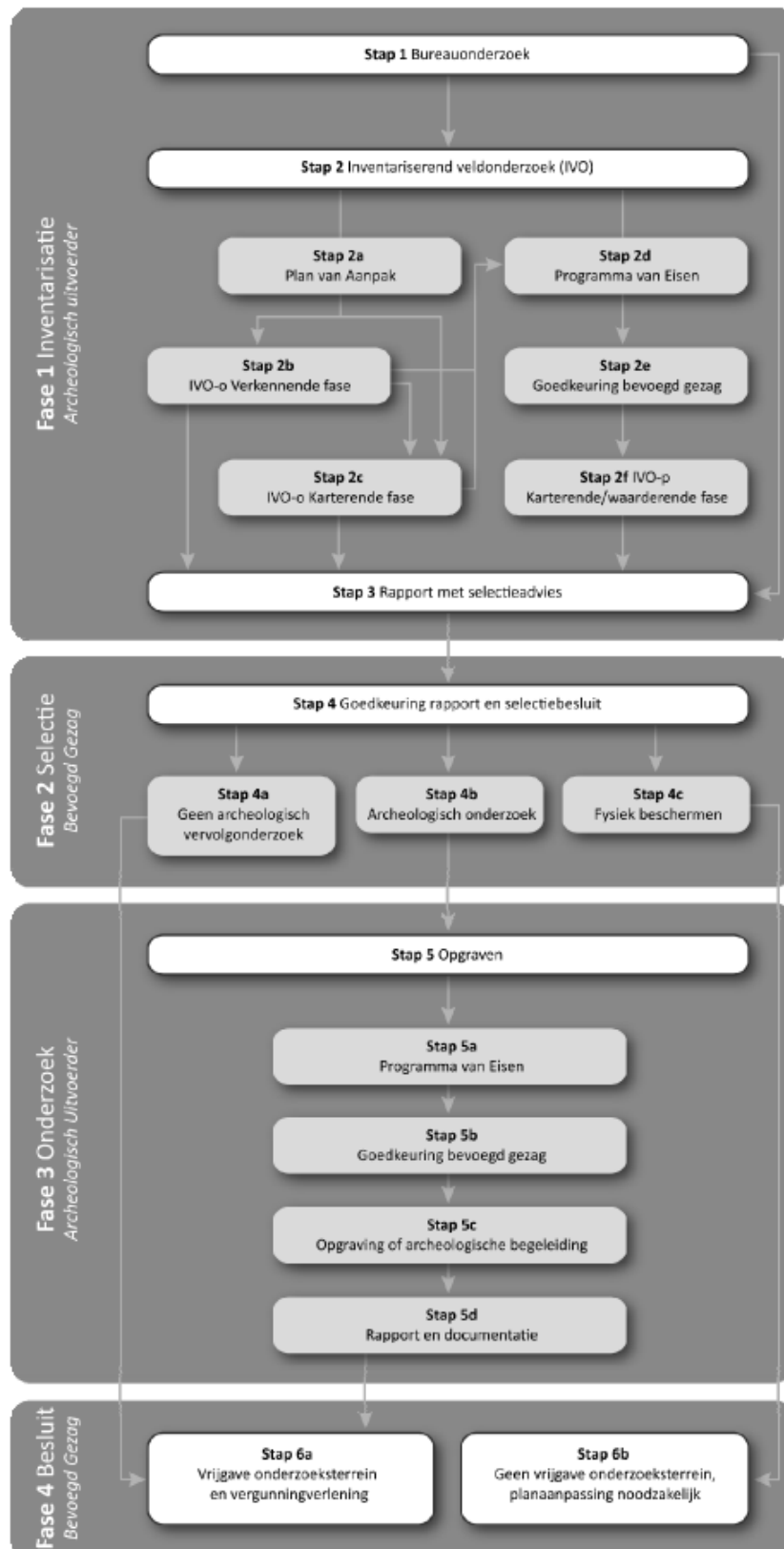
Het resultaat van het onderzoek is een document per perceel met de aangetroffen diepte van de bodemverstoring en een overzicht van de boorstaten. Het document wordt verstrekt aan de eigenaar van het perceel ter bewijs, aan de gemeente en aan de deskundige van de gemeente op het gebied van de archeologische monumentenzorg van de gemeente. Het document wordt naast de gemeentelijke beleidskaart gehanteerd en bij een update van de kaart wordt hier rekening mee gehouden.

¹⁵ Berends / Hendriks 2008.

2.5.3 Archeologisch onderzoek¹⁶

Er zijn verschillende typen archeologisch onderzoek. De gebruikelijke procedure ziet er schematisch uit zoals hieronder is weergegeven. Zoals gezegd kan de gemeente Drimmelen in overleg met haar deskundige en de initiatiefnemer een andere route nemen die is afgestemd op de waarden of verwachtingen die gelden voor het betreffende te ontwikkelen gebied.

¹⁶ Paragraaf deels gebaseerd op Ellenkamp 2010 en op Koopmanschap / Visser-Poldervaart 2011.

Figuur 1. Schematische weergave van het AMZ-proces. Bron: Koopmanschap/Visser-Poldervaart 2012.

Het bureauonderzoek

Als eerste stap in het AMZ-proces (figuur 1) dient een **bureauonderzoek** te worden uitgevoerd om een gespecificeerde archeologische verwachting op te stellen. Hiermee wordt inzicht verkregen in welke archeologische resten waar verwacht worden en reeds bekend zijn. Daarnaast kan ook bepaald worden waar deze mogelijk door geplande bodemingrepen bedreigd worden. Aangezien ten behoeve van de opstelling van de gemeentelijke archeologiekaart reeds een uitvoerig gemeentedeckend bureauonderzoek is uitgevoerd, dient te alle tijden dit rapport¹⁷ te worden geraadpleegd bij bureauonderzoeken.

Inventariserend veldonderzoek (stap 2)

Als de resultaten van het bureauonderzoek hier aanleiding toe geven dient vervolgens een inventariserend veldonderzoek (IVO) plaats te vinden. Vaak worden het bureauonderzoek en het veldonderzoek gelijktijdig uitgevoerd, maar dan nog zijn de resultaten van het bureauonderzoek richtinggevend voor de aard van het uit te voeren veldonderzoek. Het resultaat van een IVO is een rapport met een inhoudelijk (selectie-)advies (buiten normen van tijd en geld), aan de hand waarvan een beleidsbeslissing (meestal een selectiebesluit) genomen kan worden. Dit betekent dat de veldactiviteiten uitgevoerd worden tot het niveau waarop voldoende gegevens verzameld zijn om deze beslissing gefundeerd te kunnen nemen.

Verkennd of karterend booronderzoek

Het doel van een IVO is het aanvullen en toetsen van de gespecificeerde verwachting. Dit gebeurt door middel van waarnemingen in het veld, waarbij informatie wordt verkregen over bekende of verwachte archeologische resten binnen een onderzoeksgebied. Meestal wordt eerst een *verkennd of karterend booronderzoek* uitgevoerd, soms aangevuld met of vervangen door een *oppervlaktekartering*. Een verkennd booronderzoek is extensief van aard en heeft vooral tot doel inzicht te geven in de landschappelijke opbouw van een gebied en een inschatting te geven van de intactheid van de bodem, met andere woorden, of deze intact genoeg is om archeologische resten te kunnen bevatten. Het onderzoek heeft niet tot doel archeologische resten op te sporen.

Dit laatste is wel het geval bij karterend onderzoek (karterend booronderzoek of oppervlaktekartering). Bij karterend onderzoek wordt getracht een eerste inzicht te krijgen in de aanwezigheid, de aard, het karakter, de omvang, de datering, de gaafheid, de conservering en de inhoudelijke kwaliteit van de archeologische resten. Indien geen archeologische resten (vindplaatsen) worden aangetroffen, of blijkt dat de archeologische resten niet door geplande ingrepen verstoord worden, gelden geen verdere restricties met betrekking tot de verdere planuitvoering. De ervaring leert echter, dat booronderzoeken op zandgronden slechts een zeer beperkte informatie waarde hebben.

Waarderend vervolgonderzoek

Indien in een onderzocht gebied archeologische resten worden vastgesteld, of er een gereede verwachting voor bestaat, dienen de omvang en gaafheid hiervan te worden vastgesteld aan de hand van een waarderend vervolgonderzoek. Ook deze waarderende fase is onderdeel van het IVO. Meestal gebeurt dit in de vorm van zogenaamd *proefsleuvenonderzoek* dat de mogelijkheid biedt om nauwkeuriger gegevens met betrekking tot aspecten als omvang, kwaliteit en kwantiteit van de archeologische sporen te verkrijgen. Door middel van één of enkele proefsleuven worden de archeologische sporen blootgelegd en opgetekend. Proefsleuven zijn dan ook opgravingen in het klein, waarvoor min of meer dezelfde eisen gelden die aan een opgraving worden gesteld. Het onderzoek is vrij arbeidsintensief en vindt bij voorkeur ruim voor de ruimtelijke planuitvoering plaats.

Selectiebesluit (stap 4)

De resultaten van het waarderend vervolgonderzoek geven uitsluitsel over de behoudenswaardigheid van de archeologische resten, op basis waarvan door de gemeente Drimmelen een selectiebesluit kan worden genomen. Hierbij bestaan verschillende mogelijkheden:

- 1) De vindplaats is *niet* behoudenswaardig, kan dan ook afgeschreven worden en er zijn *geen verdere restricties* voor de planvorming.
- 2) De vindplaats is behoudenswaardig:
 - a) De vindplaats kan *in situ behouden worden (bescherming)* door planaanpassing of -inpassing.

¹⁷ Koopmanschap, H. & M. Visser-Poldervaart e.a. 2011: Erfgoedkaart Drimmelen. *Een verleden op zand en onder klei*. Archeologische Rapporten Oranjewoud 2010/120 Oosterhout.

- b) Behoud *in situ* van de vindplaats is niet reëel. In dit geval dient de vindplaats *ex situ behouden* te worden; dit betekent dat er een volwaardige *opgraving* conform de vigerende KNA dient plaats te vinden. Bij wijze van hoge uitzondering kan, indien de gemeente hiertoe besluit, afhankelijk van de aard van de geplande werkzaamheden, de aard van de verwachte archeologische resten en/of de aard van het gebied en het feit of er al een selectiebesluit is genomen, ook voor *archeologische begeleiding* van de inrichtingswerkzaamheden worden gekozen. **N.B.** Een begeleiding dient aan dezelfde voorwaarden te voldoen als een archeologische opgraving of een Inventariserend Veldonderzoek d.m.v. proefsleuven conform de vigerende KNA.

Programma van Eisen en Plan van Aanpak

Archeologisch booronderzoek dient altijd plaats te vinden op basis van een Plan van Aanpak (PvA). Dit PvA laat de gemeente altijd beoordelen en goedkeuren door haar deskundige op het gebied van de archeologische monumentenzorg.

Zowel voorafgaand aan een waarderend onderzoek als aan een definitieve opgraving en een archeologische begeleiding dient een Programma van Eisen (PvE) te worden opgesteld, waarin de archeologische eisen staan omschreven waaraan het onderzoek dient te voldoen. Dit PvE dient te worden goedgekeurd door de gemeente Drimmelen op advies van haar deskundige op het gebied van de archeologische monumentenzorg. Ook de beslissing over het doen van archeologisch onderzoek wordt genomen door de gemeente Drimmelen op advies van haar deskundige op het gebied van de archeologische monumentenzorg.

Rapport

Elk archeologisch onderzoek dat wordt uitgevoerd binnen de gemeente Drimmelen levert een rapport op dat is opgesteld conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) die op dat moment vigerend is. Later dit jaar worden tevens de 'Brabantse Minimumeisen voor de rapportage van archeologisch onderzoek vastgesteld', deze gaan gelden naast de KNA en zijn voor de archeologisch uitvoerder daarom tevens verplicht om te volgen.

Alle rapporten binnen de gemeente Drimmelen worden beoordeeld door haar deskundige op het gebied van de archeologische monumentenzorg (regioarcheologen Regio West-Brabant). Deze deskundige adviseert de gemeente vervolgens over het goedkeuren of laten verbeteren van het rapport en over het al dan niet verplicht stellen van **vervolgonderzoek**. De gemeente Drimmelen neemt vervolgens de uiteindelijke beslissing hiertoe (zie paragraaf 'Selectiebesluit').

Meldingsplicht

Archeologische vondsten die tijdens graafwerkzaamheden worden gedaan, vallen onder de informatieplicht zoals vastgelegd in art. 53 van de Monumentenwet 1988. Dit houdt in dat, ook wanneer buiten een archeologisch onderzoek, archeologische resten (vondsten en/of sporen) worden aangetroffen, dit onmiddellijk bij het Rijk gemeld dient te worden. In de provincie Noord-Brabant kan deze melding ook gedaan worden bij de regioarcheologen van de Regio West-Brabant of het Provinciaal Meldpunt Bodemvondsten. Na de melding dient de gelegenheid te worden geboden de archeologische resten in het veld te onderzoeken en te documenteren.

Hoofdstuk 3 Archeologische Monumentenzorg en Ruimtelijke Ordening

De archeologische beleidskaart dient te worden betrokken bij plan-m.e.r.'s, besluit-m.e.r.'s, gemeentelijke structuurvisies, bestemmingsplannen (inclusief uitwerkingen, wijzigingen en ontheffingen), beheersverordeningen, projectbesluiten, ontgrondingen en omgevingsvergunningen. De implementatie en effectuering van het gemeentelijk archeologiebeleid in het ruimtelijk beleid geschiedt via deze planvormen en vergunningen.

Het is van groot belang dat de aanwezige en te verwachten archeologische resten reeds in een zo vroeg mogelijke fase worden meegewogen bij de diverse RO-trajecten. Hierdoor kunnen archeologische resten reeds vroegtijdig worden ontzien, ingepast en/of nader onderzocht. Mogelijk kunnen deze resten zelfs gebruikt worden als inspiratiebron ten aanzien van de nieuwe ontwikkelingen.¹⁸

De gemeente Drimmelen zal de archeologische beleidskaart inclusief de onderliggende kaarten, periodiek (bijvoorbeeld elke vijf jaar) laten actualiseren, omdat naarmate er meer onderzoek wordt uitgevoerd de contouren van het archeologisch bodemarchief van Drimmelen steeds scherper in beeld komen en inzichten zullen veranderen. Zo kan uit archeologisch vooronderzoek in het kader van bijvoorbeeld een aanlegvergunning blijken dat een hoge archeologische verwachting in feite een lage verwachting moet zijn of dat een terrein van archeologische waarde moet worden opgegraven en dus van de beleidskaart kan worden verwijderd. De archeologische beleidskaart en ook de hierop gebaseerde plankaarten en planregels in bestemmingsplannen zullen in de praktijk zodoende altijd enigszins achterlopen bij de realiteit. Dit is nu eenmaal een consequentie van de wettelijke verplichting om het archeologiebeleid via bestemmingsplannen te implementeren en effectueren. Deze situatie wordt ondervangen door het opnemen van een wijzigingsbevoegdheid in de planregels voor bestemmingsplannen ten aanzien van archeologisch waardevolle gebieden. Deze wijzigingsbevoegdheid maakt het mogelijk om archeologisch waardevolle gebieden op te waarderen dan wel af te voeren. Duidelijk moge zijn dat de kaart geen eindstation is, maar het beginpunt vormt van een proces van archeologische kennisvermeerdering op niveau van de gemeente en van integratie van archeologie in het ruimtelijk beleid.

3.1 Archeologie in het bestemmingsplan

In de gemeente Drimmelen liggen voor Nederland unieke archeologische waarden. Haar bodem bevat samen met dat van gemeenten zoals Dordrecht en Waalwijk resten van de historisch bekende Hoekse of Grote Waard, één van de economische kurken waar de Nederlandse economie in de late dertiende en veertiende eeuw deels op dreef. Dit bodemarchief is van groot maatschappelijk belang, omdat voor de geschiedschrijving de samenleving voor het merendeel afhankelijk is van archeologisch onderzoek. Tegelijkertijd faciliteert het bodemarchief als onderdeel van de ondergrond allerlei ruimtelijke functies die verband houden met wonen, werken en recreëren. Deze functies gaan niet altijd goed samen met het streven naar behoud en een goed beheer van het bodemarchief. Archeologische waarden zijn namelijk gevoelig voor bodemingrepen, zoals ploegen, heien, graven en veranderingen in het waterpeil. Daarom is het noodzakelijk dat de gemeente in het ruimtelijk beleid waarborgen inbouwt, zodat belangrijke archeologische waarden zoveel mogelijk worden ontzien dan wel, indien dit om redenen van zwaarderwegende maatschappelijke belangen niet mogelijk is, veiliggesteld door middel van professionele archeologische opgravingen. De gemeente Drimmelen wil met het archeologiebeleid bereiken dat bij ruimtelijke ontwikkelingen zorgvuldig wordt omgegaan met archeologische waarden, zodat deze waar mogelijk behouden blijven voor toekomstige generaties.

Gemeenten zijn op grond van artikel 38a van de gewijzigde Monumentenwet verplicht om bij het vaststellen van bestemmingsplannen en het bestemmen van gronden, rekening te houden met het behoud van archeologische waarden. De gemeente Drimmelen heeft een archeologische beleidskaart ontwikkeld die het instrument vormt voor de uitvoering van het gemeentelijk archeologiebeleid in het kader van de besluitvorming bij ruimtelijke plannen.

In het bestemmingplan worden (mogelijke aanwezige) archeologische resten beschreven in de toelichting. Hier dient een beschrijving te worden opgenomen van de wijze waarop met de in het

¹⁸ Huijbregts 2011.

gebied aanwezige cultuurhistorische waarden en in de grond aanwezige of te verwachten monumenten rekening is gehouden (vooruitlopend op de wijziging van het Bro). Archeologie is hiervan een onderdeel. Wanneer in 2012 de Modernisering van de Monumentenzorg (MoMo) inwerking treedt, dan zal dit tevens gaan gelden voor het bovengronds erfgoed.

Vervolgens worden op de plankaarten de wettelijk beschermde archeologische terreinen (rijksmonumenten) aangeduid. Tot slot wordt archeologie beschermd middels planregels. Bij de vertaling van beleid naar planregels wordt rekening gehouden met het archeologisch belang, met het versturende effect van de verschillende soorten bodemingrepen op het bodemarchief en met de diepteligging van archeologische waarden. Op basis hiervan worden ontheffingscriteria geformuleerd met betrekking tot omvang van het plangebied en de diepte van de te verrichten bodemingrepen. Er is sprake van een archeologische onderzoeksplicht indien bij de voorgenomen ruimtelijke activiteit beide ontheffingscriteria (oppervlakte van het plangebied en diepte van de bodemingreep) worden overschreden.

De planregels vormen het juridisch-planologisch kader voor de bescherming van belangrijke archeologische waarden, door de aanvrager van een omgevingsvergunning te verplichten tot:

- Het (laten) uitvoeren van archeologisch (voor)onderzoek om de aard en kwaliteit van het archeologisch bodemarchief vast te stellen; en/of
- Technische aanpassingen zodat archeologische waarden in de bodem behouden kunnen worden; en/of
- Het laten verrichten van een archeologische opgraving door een archeologisch bedrijf in het bezit van een opgravingsvergunning afgegeven door het Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) en werkend volgens de KNA teneinde behoudenswaardige resten die verstoord zullen worden, te documenteren en veilig te stellen; en/of
- het laten begeleiden van de activiteit die tot bodemverstoring leidt, door een archeologisch bedrijf het bezit van een opgravingsvergunning afgegeven door het Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) en werkend volgens de KNA.

In voorliggende beleidsnota is het gemeentelijk grondgebied onderverdeeld in vijf archeologische beleidscategorieën zoals weergegeven in tabel 1.

1	Archeologisch waardevolle gebieden	Wettelijk beschermde monumenten
2	Archeologisch waardevolle gebieden	Terrein van hoge archeologische waarde (AMK-terreinen)
3	Archeologische verwachtingszone: Hoog	Archeologische verwachting – hoog
4	Archeologische verwachtingszone: Middelhoog	Archeologische verwachting – middelhoog
5	Archeologische verwachtingszone: Laag	Archeologische verwachting – laag

Tabel 1. De vijf archeologische beleidscategorieën zoals opgenomen in deze nota.

De terreinen aangeduid als ‘Wettelijk beschermde monumenten’ (archeologisch waardevolle gebieden: wettelijk beschermde monumenten) behoeven geen dubbelbestemming. Deze terreinen zijn op basis van de Monumentenwet 1988 aangewezen als beschermd archeologisch monument, of staan op de voorlopige lijst. Het beschermingsregime voor deze monumenten staat los van het bestemmingsplan, en valt buiten de bevoegdheid van de gemeente. Wel worden terreinen die onder dit regime vallen normaliter opgenomen op de plankaart, binnen de gemeente Drimmelen komen dergelijke terreinen echter niet voor. De wettelijke bescherming verbiedt hier de meeste bodemversturende activiteiten, tenzij de Minister van OCW hiervoor vooraf vergunning verleent.

Dit betekent dat alleen de beleidscategorieën 2 t/m 5 op de beleidskaart van de gemeente Drimmelen zijn opgenomen en ook op deze wijze op bestemmingsplanniveau worden verbeeld.

Indien de gemeente bij de voorbereiding van een bestemmingsplan kosten moet maken ten behoeve van archeologisch (voor)onderzoek, kan zij die kosten onder bepaalde condities verhalen in het kader van de grondexploitatie. Voor het uitvoeren van haar wettelijke archeologische taak bij

ruimtelijke procedures mag de gemeente (archeologie-)leges heffen om de kosten van de werkzaamheden bij de initiatiefnemer te leggen.¹⁹

3.2 De structuurvisie

Structuurvisies en bestemmingsplannen dienen met de komst van de Wet ruimtelijke ordening een cultuurhistorische paragraaf te bevatten, waarin helder is aangegeven welke waarden van belang zijn en hoe deze inhoudelijk en procesmatig bij de uitwerking van de plannen betrokken en geborgd kunnen worden. De bepalingen gekoppeld aan de waardenkaart kunnen worden opgenomen in structuurvisies en bestemmingsplannen, zodat er een juridische borging ontstaat. Deze voorziet in een snel en bruikbaar instrument voor bestuurders, planvormers, beleidsmakers, ontwerpers en vakspecialisten.

Bij de ruimtelijke visies en de gemeentelijke bestemmingsplannen komen zo verschillende waarden, informatie daarover en plannen bijeen. In samenhang (waardenkaart, de sturingscriteria en de beleidsplannen) kan zo een dekkend beleid gevoerd worden op alle onderdelen van de ruimtelijke ontwikkeling.²⁰

3.3 Archeologieverordening²¹

Het op gestandaardiseerde wijze opnemen van de archeologische informatie in bestemmingsplannen vindt normaal gesproken plaats bij de actualisering ervan. Dit kan betekenen dat in vigerende bestemmingsplannen archeologische informatie en regels nog enige tijd blijven ontbreken. Ondanks het feit dat de archeologische informatie op de beleidskaart is opgenomen, heeft deze nog geen automatische geldigheid binnen het planologisch proces. De archeologische beleidskaart kan, in afwachting van de actualisering van bestemmingsplannen, voor de gehele gemeente alvast worden geïmplementeerd via het vaststellen van een gemeentelijke verordening.²² Door het vaststellen van een dergelijke verordening kunnen op indirecte wijze in een keer oude bestemmingsplannen archeologiebestendig worden gemaakt. De archeologische verordening is dan een vangnet voor die gebieden die nog niet beschikken over een actueel bestemmingsplan.

De principes van het gemeentelijke archeologiebeleid worden vastgelegd in bestemmingsplannen en daarnaast ook in de gemeentelijke nota Archeologie en de Archeologieverordening. Als aanvulling op de planologische maatregelen creëert de gemeente in deze verordening onder meer de mogelijkheid om gemeentelijke archeologische monumenten aan te wijzen. In de Archeologieverordening worden in ieder geval de volgende aspecten behandeld:

- de rol van de gemeente als bevoegde overheid
- de rol van de monumentencommissie
- de eventuele andere wijzen waarop deskundigheid wordt ingebracht bij de verdere ontwikkeling van het archeologiebeleid, inclusief toezicht en handhaving daarvan;
- de status van de gemeentelijke archeologische beleidskaart; de doorvertaling van de archeologische beleidskaart voor gebieden waarbij het binnen de bestaande bestemmingsplannen niet geregeld is;
- meldingsplicht voor projecten waarin het verstoringsoppervlak onder de gestelde ondergrens ligt en waarbij tijdens werkzaamheden toch archeologische waarden worden aangetroffen.
- terreinen die na een correct archeologisch voortraject zijn vrijgegeven en waarbij tijdens werkzaamheden toch archeologische waarden worden aangetroffen
- terreinen die gelegen zijn in een gebied waarvan is aangetoond dat er reeds versterking heeft plaatsgevonden die dieper reikt dan de verwachte archeologische vondstlaag en waarbij tijdens werkzaamheden toch archeologische waarden worden aangetroffen.

¹⁹ Rodenburg 2010, 36.

²⁰ Huijbregts 2011.

²¹ Rodenburg 2010, 36

²² De verordening kan uitkomst bieden als in bestemmingsplannen nog geen aandacht besteed is aan archeologie. Als in een bestemmingsplan archeologie wel aan bod komt, dan gelden de bepalingen uit het bestemmingsplan boven die van de verordening.

3.4 Archeologiebeleid

Een gedegen archeologiebeleid behelst meer dan alleen de juridische verankering van de beleidskaart. In voorliggend archeologiebeleid wordt om die reden ook aandacht geschonken aan de volgende onderwerpen:

- vaststellen doelstellingen en uitgangspunten van het gemeentelijk archeologiebeleid;
- begeleiden van het archeologisch onderzoekstraject;
- vaststellen van de archeologieverordening;
- vastleggen van onderzoeksresultaten;
- actualisatie archeologiekaart;
- communicatie, presentatie en voorlichting;
- organisatie en financiën.
- plaats van de lokale heemkundekringen.

Hoofdstuk 4 Organisatie en instrumentaria²³

4.1 Archeologie in de gemeentelijke organisatie

Aangezien archeologie binnen de gemeente een wettelijke taak is, is het van groot belang dat:

- Alle betrokkenen binnen de gemeentelijke organisatie op de hoogte zijn van het gemeentelijk archeologiebeleid en de eisen die dit met zich meebrengt ten aanzien van ruimtelijke en andere relevante ingrepen;
- er op gemeentelijk niveau nauwe afstemming en heldere werkafspraken worden gemaakt tussen de afdelingen Grondgebied (ruimtelijke ordening, volkshuisvesting, bouw- en woningtoezicht, economische zaken, grondbedrijf, toerisme en recreatie en milieu) en Openbare Werken (groen, verkeer en vervoer, wegen en riolering). Hetzelfde geldt voor de buitendienst, die (ook kleinschalige) bodemverstoringen plegen (o.a. groenvoorziening, waterbeheer, reconstructies, riolering, kabels/leidingen);
- veroorzakers van bodemverstoringen helder en eenduidig worden geïnformeerd over het gemeentelijk archeologiebeleid; dat wil zeggen de vastgestelde eisen op het gebied van de Archeologische Monumentenzorg, het veroorzakerprincipe, eventuele gemeentelijke bijdrageregelingen enzovoorts.

De herziene Monumentenwet (door Wamz) en de implementatie van het gemeentelijk archeologiebeleid heeft consequenties voor verschillende disciplines binnen de gemeentelijke organisatie:

- *Grondbedrijf*: incalculeren van archeologische risico's bij de aan- en verkoop van gemeentelijke gronden;
- *Ecologie, natuur en landbouw*: inpassing van archeologisch waardevolle elementen in het landelijk gebied;
- *Civiele techniek*: onderzoek naar en rekening houden met archeologische aspecten bij de voorbereiding en uitvoering van werken.
- *Landmeten en Geo-informatie*: de digitale verspreiding van de archeologische beleidskaart en de koppeling van de kaart aan andere gemeentelijke bodem- en geo-informatiesystemen alsmede aan de WKPB;
- *Juridische zaken*: uitwerking van het opnemen van archeologische voorwaarden in procedures voor vergunningverlening, en het opstarten van een nader onderzoek naar verhaalmogelijkheden en fonds- of subsidieregeling;
- *Cultuur*: afstemming van archeologiebeleid met andere beleidsvelden, met name op het gebied van integraal cultuurbeleid en de relatie met recreatie, educatie en toerisme;
- *Communicatie*: integratie van het archeologiebeleid in het algemene voorlichtingsbeleid van de gemeente. Dit kan bijvoorbeeld via de gemeentelijke website, brochures, etc.

De afdeling Grondgebied is verantwoordelijk voor de integrale beleidsontwikkeling van ruimtelijke ordening, planologie, stedenbouw, bouw- en woningtoezicht, beeldkwaliteit, economische zaken, volkshuisvesting, , recreatie en toerisme alsmede het grondbedrijf.

De procedure van de archeologische monumentenzorg wordt opgestart nadat het voornemen van de bodemverstoring ingreep kenbaar is gemaakt. Namens de gemeente wordt het proces vervolgens door een medewerker van de afdeling Grondgebied opgestart en begeleid. Deze wordt voor selectie en waardering ondersteund door de expertise van een door de gemeente aangewezen deskundige op het gebied van de archeologische monumentenzorg of, zoals in de meeste gevallen, direct met de regioarcheologen van de RWB.

De feitelijke vergunningverlening of -weigering is een formele bestuurlijke beslissing die openstaat voor procedures van bezwaar en beroep. Door het bekend zijn van de procedures en de daaraan te stellen eisen, alsmede de geformuleerde afwegingskaders, worden verrassingen zoveel mogelijk vermeden en de verwerkingsnelheid bevorderd. Dit vergroot de rechtszekerheid voor de initiatiefnemer.

²³ Gebaseerd op Rodenburg 2010 en Huijbregts 2011 en aangevuld met interne informatie van de gemeente Drimmelen.

4.2 De uitvoering van het archeologiebeleid

4.2.1 Archeologische beleidskaart

Het is voor de gemeente van belang om over een zo volledig mogelijk en actueel overzicht van de samenstelling van het eigen bodemarchief te beschikken. De gemeente Drimmelen heeft daarom in 2010 hiertoe opdracht gegeven tot het opstellen van een gemeentelijke archeologiekartaat.

In dit rapport wordt een toelichting gegeven op de archeologische monumenten- en verwachtingenkaart, die het resultaat is van een gebiedsdekkende inventarisatie van alle relevante archeologische en historisch-geografische informatie. Deze kaart is vervolgens vertaald naar een beleidskaart. Deze laatste vormt de basis voor toekomstige afwegingen omtrent de omgang met archeologische waarden bij ruimtelijke beslissingen.²⁴

Nadat de archeologische beleidsadvieskaart als beleidskaart bestuurlijk is vastgesteld fungeert deze als een visuele vertaling van het gemeentelijk selectiebeleid en de Archeologieverordening. Daarmee wordt de kaart ook formeel richtinggevend bij ontwikkeling van nieuwe, of het aanpassen van bestaande, ruimtelijke plannen en andere relevante ingrepen. Het overnemen van de archeologische gebieden van de beleidskaart in de gemeentelijke structuurvisies en bestemmingsplannen met de bijbehorende planregels is dan de logische volgende stap. Indien de beleidskaart gemakkelijk toegankelijk en raadpleegbaar is bijvoorbeeld via internet of gemeentelijk intranet, zal er een belangrijke attenderende werking vanuit gaan. Een regelmatige actualisering is natuurlijk onmisbaar en om die reden zal de kaart ook digitaal worden vormgegeven en worden geïntegreerd in het gemeentelijk ruimtelijk of bodeminformatiesysteem zoals dat ook voor andere taakvelden beschikbaar is. De kaart zal periodiek worden geëvalueerd in overleg met de RWB. De intentie is om de kaart eens per vijf jaar te evalueren. Indien daartoe aanleiding bestaat kan deze evaluatie ook eerder en later plaatsvinden.

4.2.2 Archeologieverordening

De gemeente Drimmelen heeft ervoor gekozen om een aparte archeologieverordening in te voeren. Als voorbeeld hiervoor is de model Erfgoedverordening van de samenwerkende gemeenten Regio Eindhoven (SRE) gehanteerd. Dit model betreft een verbeterde versie van het VNG model. De archeologieverordening wordt gelijktijdig met voorliggende nota Archeologie vastgesteld

De Archeologieverordening zal gezamenlijk met de kaarten ambtelijk periodiek worden geëvalueerd. Indien daartoe aanleiding bestaat kan deze evaluatie ook eerder en later plaatsvinden.

4.2.3 Inpassing in ruimtelijke plannen²⁵

Ondanks de toegenomen aandacht voor archeologie en cultuurhistorie is het een illusie te denken dat het mogelijk is elk overblijfsel uit het verleden te onderzoeken of te beschermen. Niet elke vierkante meter van de bodem in de gemeente kan worden ontzien, ook niet als daar mogelijk sporen uit het verleden in aanwezig zijn. Gekozen is voor een verscherpte aandacht voor, en het stellen van duidelijke voorwaarden aan, ingrepen in de bodem van de archeologisch meest waardevolle delen van het gemeentelijke grondgebied. De gemeente streeft er daarbij naar om haar Archeologie beleid, en de vertaling daarvan in het ruimtelijk beleid, zoveel mogelijk aan te laten sluiten bij het vastgestelde rijksbeleid.²⁶

4.2.4 Het bestemmingsplan

De archeologisch waardevolle gebieden en bijbehorende regimes die op de archeologische beleidskaart zijn weergegeven, kunnen direct vertaald worden naar de kaarten en planregels van nieuwe bestemmingsplannen. Bij het opstellen of wijzigen van consoliderende bestemmingsplannen zal dit doorgaans voldoende zijn. Voor elk bestemmingsplan, zowel grote als kleine, dat is gericht op ruimtelijke ontwikkelingen, is inzicht in de archeologische waarden door middel van archeologisch

²⁴ Koopmanschap / Visser-Poldervaart 2011

²⁵ Paragraaf deel gebaseerd op Beleidsnota Archeologie gemeente Haarlem. Hieronder vallen in voorkomend geval ook beheersverordeningen o.g.v. de nieuwe Wro

²⁶ Koopmanschap / Visser-Poldervaart 2011, hoofdstuk 2.

(voor)onderzoek in een zo vroeg mogelijk stadium vereist. Zo kunnen gedetailleerde gegevens over de ontwikkelingslocatie worden verzameld op basis waarvan archeologische belangen door de gemeente zorgvuldig kunnen worden afgewogen.

De toelichting bij het bestemmingsplan

In de toelichting bij een bestemmingsplan zal worden ingegaan op het gemeentelijk archeologiebeleid. Hiermee wordt de onderbouwing van de dubbelbestemming Waarde – Archeologie gegeven. Op de plankaart worden met een aanduiding de vlakken aangegeven die archeologisch waardevol zijn. In de planregels van het bestemmingsplan wordt bepaald dat bij de afgifte van reguliere bouwvergunningen en aanlegvergunningen archeologische voorwaarden kunnen worden gesteld.

De aanvrager van een vergunning/ontheffing/vrijstelling kan worden verplicht een rapport te overleggen waarin de archeologische waarde van het plangebied in voldoende mate is vastgesteld. Op basis van een dergelijk rapport kan worden besloten tot het verlenen van de vergunning zonder verdere voorwaarden of tot het opleggen van verdere verplichtingen in het kader van behoud of onderzoek van archeologische waarden. Aanvullend op het vastleggen van de archeologische bescherming in het bestemmingsplan kunnen op basis van de nieuwe Monumentenwet 1988 (artikelen 37 en 41) aan een sloopvergunning (alleen binnen beschermd dorpsgezicht) of aan een wijziging of afwijking van het bestemmingsplan (Wro art. 3.6 lid 1 onder c, 2.1 lid c van de Wabo archeologische voorschriften worden verbonden. De voorschriften kunnen ertoe leiden dat de aanvrager van een omgevingsvergunning of een wijziging of afwijking kan worden verplicht een rapport te overleggen waarin de archeologische waarde van het terrein, dat blijkens de aanvraag zal worden verstoord, naar het oordeel van burgemeester en wethouders c.q. de gemeenteraad in voldoende mate is vastgesteld.

Het rapport moet voldoen aan de eisen die gesteld worden in de archeologieverordening en de KNA. Op basis van een dergelijk rapport kunnen besluiten worden genomen over verdere verplichtingen ten aanzien van behoud of onderzoek van archeologische resten. Indien behoud niet realiseerbaar is kan de gemeente de vergunning verlenen, onder voorwaarde, dat de aanvrager de archeologische waarden laat opgraven en uitwerken. In iedere fase van het archeologisch (voor)onderzoek kan de vergunning of vrijstelling/ontheffing worden verleend, mits de archeologische waarde van het terrein in de betreffende fase voldoende is vastgelegd. Voorschriften omtrent het gebruik van de gronden zullen door de gemeente in overeenstemming met de Wro worden vastgesteld. Niet alleen bij bodemversturende activiteiten, ook bijvoorbeeld bij het wijzigen van het waterpeil kunnen archeologische belangen in het geding zijn. Bij verlaging van het peil of bij sterke schommelingen kan verdroging van de archeologische resten optreden, waarbij vergankelijk materiaal, zoals hout verloren kan gaan. Indien peilwijzigingen worden voorgesteld, zal rekening moeten worden gehouden met de aanwezige of verwachte archeologische waarden.

Dubbelbestemming Waarde- Archeologie

Ter bescherming van (verwachte) archeologische waarden in het gebied met de dubbelbestemming Waarde – Archeologie dienen in de planregels van het bestemmingsplan bouwregels te worden opgenomen voor het uitvoeren van werken, geen bouwwerken zijnde, werkzaamheden of slopen die schadelijk kunnen zijn voor de (verwachte) archeologische waarden.

4.2.5 Omgevingsvergunning voor de activiteit bouwen

Een rapport of notitie inzake de archeologische waarde van de ondergrond wordt toegevoegd aan de indieningsvereisten bij de aanvraag voor een omgevingsvergunning. Hiertoe wordt via het Bamz het Besluit indieningsvereisten aanvraag bouwvergunning gewijzigd, hetgeen leidt tot de volgende procedure:

1. Indien het bestemmingsplan een onderzoeksrapport voorschrijft, dient de aanvrager van een omgevingsvergunning bij de aanvraag van een reguliere vergunning of een reguliere vergunning eerste fase een dergelijk rapport bij de aanvraag om een omgevingsvergunning voor de activiteit bouwen mee te leveren. Men kan hiervoor het reguliere proces volgen (figuur 1), maar bij voorkeur vraagt men eerst via de gemeente advies aan de door de gemeente Drimmelen aangestelde deskundige of een archeologisch onderzoek echt noodzakelijk is (de bodem kan immers in het verleden al verstoord of onderzocht zijn) en hoe het onderzoeksproces het meest pragmatisch kan worden ingestoken. Voor een

- efficiënte beoordeling kan de archeologisch deskundige eventueel aanschuiven bij het bouwplanoverleg.
2. Indien het rapport niet voldoet aan de inhoudelijke voorschriften die hiervoor gelden, kan de gemeente, conform de standaardprocedure bij de ontvankelijkheidstoets, binnen 4 weken om aanvullende gegevens vragen. De aanvrager heeft vervolgens tot maximaal 4 weken om de aanvullende gegevens aan te leveren. Doet de aanvrager dit niet of is de aanvulling onvoldoende, dan kan de gemeente besluiten de aanvraag verder buiten behandeling te laten.
 3. Namens burgemeester en wethouders beoordeelt de door het bevoegd gezag aangewezen deskundige het rapport en kan een afweging ten aanzien van het bouwplan gemaakt worden.

Bovenstaande geldt alleen voor reguliere omgevingsvergunningplichtige werken. Verder kan in de voorschriften een bouwverbod met een binnenplanse afwijkingsbevoegdheid worden opgenomen voor nieuwe ontwikkelingen.

Binnenplans afwijken van bestemmingsplan ex artikel 2.1, lid 1, onder c, onder j Wabo en buitenplans afwijken van het bestemmingsplan ex artikel 2.12, lid 1 onder a, onder 2° Wabo

Indien voor het verlenen van een omgevingsvergunning wordt afgeweken van het bestemmingsplan, geldt de aanvraag van een omgevingsvergunning voor de activiteit bouwen tevens als verzoek om af te wijken van het bestemmingsplan. De Monumentenwet bepaalt dat bij een aanvraag om ontheffing van het bestemmingsplan een archeologisch onderzoeksrapport gevraagd kan worden. De noodzaak hiervan zal per aanvraag bekeken moeten worden. De oppervlaktebepalingen behorend bij de beleidskaart zijn hierbij van toepassing. Aan de ontheffing zelf kunnen voorwaarden verbonden worden ter bescherming van archeologische waarden.

Voor bodemverstorende activiteiten in het kader van artikel 2.1, lid 1, onder c, onder j Wabo gelden dezelfde gebiedscriteria als bij de reguliere aanvragen voor een omgevingsvergunning. Voor bodemverstorende activiteiten in het kader van artikel 2.1 lid 1, onder c, onder j Wabo die vergelijkbaar zijn in oppervlakte met vergunningsvrije bouwwerken ex artikel , ook wanneer het plangebied gelegen is in gebieden met een hoge archeologische waarde kan geen rapport verplicht worden gesteld. Voor bodemverstorende activiteiten waarbij wordt afgeweken van het bestemmingsplan in het kader van artikel 2.12, lid 1 onder a onder 2° Wabo is bepaald dat bij een dergelijk verzoek een archeologisch onderzoeksrapport gevraagd kan worden. De noodzaak hiervan zal per aanvraag bekeken moeten worden. De oppervlakte-/dieptebevestigingen behorend bij de beleidskaart zijn hierbij van toepassing.

Omgevingsvergunning voor het uitvoeren van een werk, artikel 2.1 lid 1 onder b van de Wabo

Artikel 37 Monumentenwet bepaalt dat bij de aanvraag van een omgevingsvergunning voor slopen van een bouwwerk binnen het beschermd stads- of dorpsgezicht een archeologisch onderzoeksrapport geëist kan worden. De oppervlaktebepaling van artikel 41a Monumentenwet is hierbij niet van toepassing. Logischerwijze zijn de oppervlaktebepalingen behorend bij de beleidskaart daardoor ook niet van toepassing voor sloopaanvragen binnen het beschermd dorpsgezicht. Dit betekent dat bij iedere sloopaanvraag binnen het beschermd dorpsgezicht, ongeacht de grootte van het werk, een archeologisch rapport gevraagd kan worden. Aan de omgevingsvergunning kunnen vervolgens voorwaarden gesteld worden over de uitvoering van het werk. De sloop van bouwdelen onder het maaiveld kan namelijk verstoring van archeologische waarden veroorzaken. Aan de omgevingsvergunning voor het uitvoeren van een werk kan bijvoorbeeld de voorwaarde van een gefaseerde sloop worden gekoppeld. De gemeente Drimmelen heeft drie beschermde dorpsgezichten

In gebieden waarin archeologische waarden een rol spelen wordt in eerste instantie sloop tot op maaiveldhoogte voorgeschreven en wat betreft de sloop onder het maaiveld wordt in samenspraak met de archeologisch deskundige besloten of onderzoek noodzakelijk is. Een omgevingsvergunning voor slopen kan in het bestemmingsplan worden opgenomen.

4.3 Regionale samenwerking

De gemeente Drimmelen is ook op regionaal niveau actief op archeologiegebied. Binnen de Regio West Brabant nemen naast de gemeente Drimmelen verder Aalburg, Etten-Leur , Alphen-Chaam,

Baarle-Nassau, Drimmelen, Moerdijk, Oosterhout, Rucphen, Werkendam, Woudrichem en Zundert deel aan de regionale samenwerking op het gebied van de Archeologische Monumentenzorg. Buiten de regio is tevens de gemeente Gilze-Rijen aangesloten bij de samenwerking. Het samenwerken in regionaal verband is voor Drimmelen belangrijk, omdat archeologie niet bij de gemeentegrenzen ophoudt. Op deze manier kan in breder verband naar essentiële ontwikkelingen binnen de regio op het gebied van archeologie worden gekeken. De samenwerking heeft geleid tot de aanstelling van het team Regioarcheologie, dat de gemeenten beleidsmatig ondersteunt, Plannen van Aanpak, Programma's van Eisen en rapporten toetst en selectiebesluiten voorbereidt, maar ook Programma's van Eisen opstelt. Gelijktijdig met de vaststelling van de nota Archeologie en de archeologieverordening heeft de gemeente Drimmelen de regioarcheologen aangesteld als deskundigen op het gebied van de archeologische monumentenzorg. Hierdoor heeft de gemeente Drimmelen nu de expertise zelf in huis op het gebied van de Archeologische Monumentenzorg.

4.4 Lokale Heemkundekringen

De gemeente Drimmelen wil de bestaande kennis en initiatieven op het gebied van archeologie behouden en daar waar mogelijk stimuleren. De gemeente ziet de rol van de heemkundekringen allereerst als lokale kenniscentra waarbij de uitvoerende archeologen kunnen informeren. Daarnaast ziet de gemeente Drimmelen graag dat het in de toekomst mogelijk wordt voor amateurarcheologen om onder supervisie van een professionele uitvoerder archeologische werkzaamheden te verrichten. Voorwaarde hiervoor is dat dit geldt voor leden van de lokale Heemkundekring die verzekerd zijn door hun eigen organisatie en idealiter een archeologische veldcursus hebben gevolgd of aantoonbare ervaring hebben met archeologisch veldwerk. Daarnaast geldt dit alleen voor grotere proefsleufonderzoeken en opgravingen. Er mag voor de heemkundekringen geen enkele verplichting ontstaan om zich aan te sluiten bij een groter netwerk van soortgelijke non-profit organisaties zoals de Archeologische Werkgemeenschap Nederland.²⁷ Tot slot staat het de archeologisch uitvoerder vrij om amateurarcheologen al dan niet uit te nodigen mee te werken aan het onderzoek. Kennisdeling van de resultaten van het onderzoek zullen echter te allen tijde plaatsvinden vanuit het correcte medium daarvoor: het archeologisch onderzoeksrapport dat in opdracht van de initiatiefnemer wordt voorgelegd aan de gemeente Drimmelen als bevoegde overheid.

De gemeente Drimmelen vindt het erg belangrijk dat het erfgoed van de gemeente wordt uitgedragen en ziet hierin een belangrijke rol weggelegd voor de lokale heemkundekringen. Denk hierbij aan het zichtbaar maken en presenteren van archeologie en het geven van publieksvoorlichting zodat archeologisch erfgoed een groter draagvlak krijgt.²⁸ Idealiter formeren de verschillende kringen een platform dat geldt als communicatieorgaan voor de ambtenaren van de gemeente Drimmelen.

²⁷ Dit naar aanleiding van een 2011 gesloten convenant tussen meerdere partijen met afspraken van gelijke strekking ten aanzien van het participeren van niet-beroepsmatige archeologen onder vergunninghoudende partijen.

²⁸ Berkvens 2010, 43

Hoofdstuk 5 Financiering²⁹

De Wet op de archeologische monumentenzorg schrijft voor dat de kosten van archeologisch vooronderzoek en opgraving primair bij de veroorzaker van de bodemverstoring (het veroorzakerprincipe) komen te liggen. Vooronderzoek (bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek middels boringen of proefsleuven) dient dan ook een regulier onderdeel van de planvoorbereiding te zijn en van meet af aan te worden meegenomen in de projectbegroting van de ruimtelijke ontwikkeling. Dit geldt zowel voor initiatieven van de gemeente zelf als voor die van derden. Ook aan het uitvoeren van het gemeentelijk archeologiebeleid zijn kosten verbonden.

Voor het opstellen en uitvoeren van archeologiebeleid is vanuit het Rijk de Bestuurslastencompensatie ingesteld. Hieronder worden de belangrijkste risico's en mogelijke kostenposten voor de gemeente benoemd. Daarnaast worden mogelijkheden aangegeven om deze kosten zo goed mogelijk te beheersen. In dit hoofdstuk worden alle relevante financiële instrumenten verder geduid.

5.1 Risico's

Archeologie kan een financieel risico vormen in iedere exploitatie. Dat begint al bij de locatiekeuze: locaties zonder archeologische waarde of verwachting verdienen vanzelfsprekend de voorkeur vanuit het streven naar behoud *in situ*. Als behoud niet mogelijk is, of wanneer de maatschappelijke afweging anders uitvalt, moet rekening worden gehouden met de kosten van archeologisch onderzoek. De aard en omvang van de vindplaats(en) is daarvoor bepalend, evenals de bereikbaarheid van de resten en de vereiste onderzoeksmethode. Om duidelijkheid te krijgen in de kosten voor archeologisch onderzoek dient om die reden al in de vroegste fase van ruimtelijke plannen een eerste inschatting gemaakt te worden van de te verwachten archeologische waarden. De gemeente sluit in het kader van de gebiedsontwikkeling regelmatig overeenkomsten af met particuliere projectontwikkelaars en grondexploitanten. Zo'n overeenkomst is gebaseerd op de Wet ruimtelijke ordening. In deze overeenkomst zal voortaan helder worden gemaakt wie de kosten voor het archeologisch onderzoek en de eventuele bijkomende risico's voor zijn rekening neemt.

Het risico op planschade wordt geminimaliseerd door de beperkingen op de archeologische beleidskaart en de bestemmingsplan verbeelding (plankaarten) te begrenzen en te onderbouwen. Het nadeel hiervan is dat daarmee mogelijk belangrijke archeologische waarden verloren gaan en het risico van toevalsvondsten wordt vergroot. Zou de gemeente geen archeologische waardegebieden aanwijzen, met andere woorden legt de gemeente geen beperkingen via bestemmingsplan of verordening op, dan is elke aangetroffen archeologische waarde per definitie een toevalsvondst.

De kosten voor het opgraven van dergelijke toevalsvondsten komen altijd volledig voor rekening van de gemeente. Middels de voorgestelde beleidskaart en het daaraan gekoppelde selectiebeleid wordt het vinden van toevalsvondsten en het risico op planschade zoveel mogelijk voorkomen en de kosten voor de burgers geminimaliseerd.

5.2 Archeologieleges

De Wet op de Archeologische Monumentenzorg levert een aantal nieuwe taken op voor de gemeente bij bouwplannen of andere RO-procedures. Een deel van de kosten die voortkomen uit deze extra taken kunnen gedekt worden door het heffen van archeologieleges. Het gaat dan om werkzaamheden van de regioarcheoloog die direct op bepaalde projecten, en handelingen daarbinnen, kunnen worden verhaald en waarbij de initiatiefnemer van het project een particulier of ontwikkelaar is. Enkele voorbeelden (niet uitputtend):

- Het adviseren in het kader van de Archeologische MonumentenZorg;
- Het schrijven en/of toetsen van archeologische Programma's van Eisen;
- Het toetsen van archeologische Plannen van Aanpak;
- Het toetsen van archeologische rapportages.
- Het toetsen, beoordelen of schrijven van archeologische paragrafen en planregels voor het bestemmingsplan.

²⁹ Deels gebaseerd op Huijbregts 2011 en Rodenburg 2010.

Deze kosten kunnen op basis van werkelijk gemaakte kosten aan initiatiefnemers worden doorberekend.

5.3 Grondexploitatiebijdrage

De Grondexploitatiewet (GreX) maakt deel uit van de Wro en Bro. De GreX regelt de financieel technische en juridische kanten van de grondexploitatie en alles wat direct of indirect met grondexploitatie en locatieontwikkeling te maken heeft. Deze wet is een instrumentarium dat nodig is voor kostenverhaal, verevening en het stellen van locatie eisen bij locatieontwikkeling.

Als een ruimtelijk plan (o.a. bestemmingsplan, omgevingsvergunning of een wijzigingsplan) ontwikkelingsgericht is en er kosten voor de gemeente zijn, dan dient de gemeente ook een exploitatieplan op -en vast te stellen. De gemeenteraad moet het exploitatieplan tegelijk vaststellen met het plan dat het bouwen mogelijk maakt. Hiermee kan de gemeente grondexploitatiekosten die worden gemaakt voor de realisatie van bouwplannen, verhalen. Indien het kostenverhaal anderszins verzekerd is, bijvoorbeeld via de gronduitgifte of door middel van een anterieure overeenkomst, is het vaststellen van een exploitatieplan niet nodig.

De door de gemeente of provincie te verhalen kosten zijn opgenomen in de kostensoortenlijst van het Bro. Ook de kosten voor cultureel erfgoed zijn opgenomen in deze kostensoortenlijst. De onderzoekskosten die gemaakt moeten worden om archeologische en andere cultuurhistorische waarden te bepalen, kunnen meegenomen worden in de exploitatieopzet van het exploitatieplan en de anterieure overeenkomst. Dit geldt ook als cultureel erfgoed als een (bovenwijkse) voorziening of als een ruimtelijke ontwikkeling in de zin van de GreX is aan te merken. Voorbeeld hiervan is het herstel van een park of van landschapselementen, wat als cultureel erfgoed aan te merken is. Om hiervan gebruik te maken is het wel zaak om deze mogelijkheid op te nemen in een structuurvisie.³⁰

5.4 Begroting

Voor het opstellen en uitvoeren van archeologiebeleid, dat door de invoering van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg, als taak naar de gemeenten gedecentraliseerd is, is vanuit het rijk Bestuurslastencompensatie ingesteld. Structureel wordt vanaf 1 januari 2007 elk jaar € 6,35 miljoen aan de gemeenten beschikbaar gesteld. Deze bedragen zijn toegevoegd aan het Gemeentefonds. De bedragen zijn niet geoormerkt, maar worden als onderdeel van de algemene uitkering overgemaakt aan de gemeenten. Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties heeft ervoor gekozen hier de verdeelsleutel van de wooneenheden voor te gebruiken, wat inhoudt dat elke gemeente per wooneenheid € 0,61 per jaar uitgekeerd zal krijgen.³¹ De uitkering zal via de reguliere termijnbedragen gebeuren en is dus niet als afzonderlijke toevoeging terug te vinden.

Op dit moment reserveert de gemeente Drimmelen nog geen vast bedrag voor het vervullen van haar wettelijke taak m.b.t. archeologie.

5.5 Excessieve kosten

Op grond van artikel 42 van de Monumentenwet, artikel 26 van de Ontgrondingenwet en artikel 15 lid 20 van de Wet milieubeheer kan de bodemverstoorder een verzoek om schadevergoeding doen wanneer de kosten van het archeologische onderzoek onredelijk hoog zijn. Uit de toelichting op de Wamz en Bamz blijkt dat vooral gedacht moet worden aan kosten in verband met opgravingen. De mogelijkheid bestaat namelijk dat, vooral bij kleinere bouw- en ontwikkelingsprojecten, de kosten van archeologische maatregelen tot een zodanige kostenstijging leiden dat dit niet meer in verhouding staat tot de bouw c.q. projectkosten, waardoor de exploitatie in gevaar komt. Of iets als schade of excessief moeten worden gekwalificeerd, is sterk afhankelijk van het (financiële) belang van de aanvrager, diens draagkracht, de mogelijkheden om naar een andere locatie om te zien en dergelijke meer.

De inschatting is dat aanvragen tot schadevergoedingen voor het niet verlenen van vergunningen niet (of nauwelijks) voor zullen worden toegekend. Het archeologiebeleid van de gemeente is namelijk zo vormgegeven dat in principe elke vergunningaanvraag zal worden verleend, in bepaalde gevallen onder het stellen van archeologische voorwaarden.

³⁰ Overgenomen uit www.minvrom.nl

³¹ Peil 2011.

Daarnaast zullen in de bestemmingsplannen planregels worden opgenomen waarin het belang van de archeologische monumentenzorg is verwoord. Deze zijn daarmee van toepassing op de omgevingsvergunningen (ook indien wordt afgeweken van het bestemmingsplan). De aanvrager kan zich alvorens een vergunning of ontheffing aan te vragen hiervan op de hoogte stellen en hier op reageren.

De verstoorder dient de kosten te dragen tot de grens van wat de projectexploitatie kan dragen. In hoeverre kosten al dan niet ten laste moeten blijven van de aanvrager (initiatiefnemer) is afhankelijk van de omstandigheden van het geval. Een regeling voor de vergoeding van de archeologische onderzoekskosten geeft de wetgever niet. De gemeente zal zelf een regeling voor vergoedingen van de archeologische opgravingskosten gaan ontwikkelen. Zolang deze regeling er echter nog niet is, is het aan het college van burgemeester en wethouders over schadeverzoeken in het kader van de Wamz en het Bamz te oordelen. In elk geval dienen initiatiefnemers de kosten voor archeologisch onderzoek bij hun plannen zelf te dragen. Ook dienen initiatiefnemers maatregelen te treffen om behoud van de verwachte archeologische waarden te bewerkstelligen en de kosten van mogelijk archeologisch onderzoek voor zichzelf te beperken zodat behoudt *in situ* ontstaat.

Indien er schadevergoeding wordt toegekend is deze voor rekening van gemeente. Het deel van de kosten van de opgraving dat ten laste blijft van de verstoorder wordt het verstoordersdeel genoemd. De gemeente kan een specifieke uitkering voor excessieve kosten bij het Rijk (RCE) aanvragen als de schadevergoeding de drempelwaarde overschrijdt. Voorwaarde is dat de archeologische waarden niet op een andere wijze te beschermen zijn dan door een opgraving, en dat de archeologie een vast onderdeel is geweest bij de planvoorbereiding en besluitvorming van het project, inclusief de locatiekeuze, en de archeologische waarden die in het geding zijn van bovenlokale of nationale betekenis zijn. Kosten van onderzoek voorafgaande aan het selectiebesluit (proefsleuvenonderzoek, booronderzoek e.d.), vallen buiten een eventuele Rijksbijdrage. Excessief is dat deel van de opgravingskosten dat de som van de drempelwaarde en het verstoordersdeel te boven gaat. Conform de Wamz bestaat de drempelbijdrage uit het inwoneraantal van de betreffende gemeente vermenigvuldigd met € 2,50 voor gemeenten. Jaarlijks wordt een subsidieplafond vastgesteld. Voor 2011 is dit € 2.875.000 en voor 2012 is dit slechts € 250.000.³² De aanvraag die als eerste geweigerd moet worden vanwege het bereiken van het subsidieplafond, komt als eerste in aanmerking voor een specifieke uitkering in het daaropvolgende jaar.³³

Kortom; initiatiefnemers dienen de kosten voor archeologisch onderzoek bij hun plannen zelf te dragen. Ook dienen initiatiefnemers maatregelen te treffen om behoud van de verwachte archeologische waarden te bewerkstelligen en de kosten van mogelijk archeologisch onderzoek voor zichzelf te beperken zodat behoudt *in situ* ontstaat. Pas wanneer dat niet mogelijk is kan in uitzonderlijke gevallen er sprake zijn van een tegemoetkoming in de kosten .

³² De verlaging van het subsidieplafond heeft te maken met de rolverdeling tussen rijk, gemeente en provincie. De excessieve kostenregeling was een onderdeel van de overgangssituatie van voor de invoering van de Wamz. Door middel van inbedding van de archeologie in de ruimtelijke ordening zijn gemeenten voorbereid op archeologische vondsten en is het vangnet van de rijksoverheid niet meer noodzakelijk.

³³ Zie voor meer informatie en een rekenvoorbeeld de website van de RCE:
<http://www.cultureelerfgoed.nl/archeologie/archeologie/subsidie/excessieve-kosten-opgravingen>

Hoofdstuk 6 Het verleden zichtbaar

Publieksparticipatie en het creëren van draagvlak voor het archeologiebeleid vormen vanzelfsprekend een belangrijk onderdeel van de archeologische activiteiten in de gemeente. Een 'levend' verleden draagt bij aan de versterking van de eigen identiteit van de gemeente, aan het imago en de herkenbaarheid van deze gemeente en vergroot het draagvlak voor het (moeten) doen van archeologisch onderzoek.

De betrokkenheid van de bevolking bij de resultaten van en de uitvoering van archeologisch onderzoek is groot. Daarom wil de gemeente dat bij elk groter gravend onderzoek aandacht wordt besteed aan dit aspect, bijvoorbeeld door het organiseren van een opendag of rondleidingen tijdens het archeologisch onderzoek. De lokale Heemkundekringen zouden hier een rol in kunnen spelen. Het Programma van Eisen is bij uitstek de plaats om een dergelijk plan in te verwoorden en dus verplicht te stellen.

In geval van particulier initiatief verdient het de aanbeveling om aanvullende wensen en de financiering daarvan in een zo vroeg mogelijk stadium van planvorming te bespreken. Het is denkbaar dat de gemeente zelf bepaalde educatieve taken verzorgt en met de initiatiefnemer overeenkomt dat deze de opgraving gedurende bepaalde tijden daarvoor openstelt. Het is verder verstandig om bij grotere archeologieprojecten in overleg met alle betrokken partijen een communicatieplan op te stellen en eventuele kosten voor blijvende herinneringen in de projectbegroting op te nemen.

Archeologie is spannend en appelleert sterk aan de behoefte van jongeren om te onderzoeken en het onbekende te ontdekken. Daarnaast doet historie het ook goed in de toeristische en economische sector; "wonen, werken en recreëren in een historische omgeving" spreekt veel mensen aan. Wat vaak net ontbreekt is een aantrekkelijke vertaalslag, bijvoorbeeld via het visualiseren van een stukje geschiedenis in het straatbeeld. Het verleden kan langs twee lijnen worden geconcretiseerd: middels specifieke opgaven in het ruimtelijk ontwerp, en door het vergroten van de publieke betrokkenheid bij het archeologisch onderzoek.

Tevens kan de gemeentelijke website als informatiebron in de toekomst benut worden door er regelmatig gegevens over archeologisch onderzoek in de gemeente op te plaatsen. Zo zou tijdens een groter archeologisch onderzoek een pagina op de site hieraan kunnen worden gewijd. Dezelfde informatie kan tevens op een infoblad worden afgedrukt dat voor een ieder beschikbaar is bij het VVV, in de bibliotheek en op het gemeentehuis. Na enkele jaren kunnen deze infobladen dan worden gebundeld tot een publicatie over de stand van zaken van het archeologisch onderzoek in Drimmelen.

Tot slot is het onderwijs bij uitstek de instantie om jongeren, ook op het terrein van het culturele erfgoed te bereiken. Erfgoedprojecten kunnen bijdragen aan het vergroten van de verbondenheid van kinderen en jongeren met hun eigen dorp en streek. Projecten waarin archeologie centraal staat of onderdeel is, zullen een plek krijgen in het aanbod voor het onderwijs. Gedacht kan worden aan gastlessen en excursies.³⁴

³⁴ Berkvens 2010, 41.

Begrippen en afkortingen

Archeologie

Wetenschap die zich ten doel stelt om door middel van studie van de materiële nalatenschap inzicht te verwerven in alle facetten van menselijke samenlevingen in het verleden.

Archeologische verwachting

De aan een gebied toegekende verwachting in verband met de kans op het voorkomen van archeologische sporen en relictten.

Archeologisch monument

Terrein van algemeen belang wegens de aanwezigheid van tenminste vijftig jaar oude zaken die relevant zijn wegens schoonheid, wetenschappelijke betekenis of cultuurhistorische waarde (Monumentenwet 1988).

Archeologische Monumentenzorg

Beleid gericht op het behoud van archeologische informatie, in het bijzonder van archeologische vindplaatsen.

Archeologisch onderzoek

Onderzoek verricht door of namens de gemeente, door een dienst, bedrijf of instelling erkend door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en werkend volgens de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA). Deze beschikt daarbij over een door de RCE afgegeven opgravingsvergunning.

Archeologisch vooronderzoek

Archeologisch vooronderzoek kan bestaan uit locatiegericht bureauonderzoek, booronderzoek, geofysisch prospectieonderzoek, het graven van proefsleuven of een combinatie daarvan. De verschillende vormen van onderzoek worden verricht door een erkende partij en uitgevoerd volgens de desbetreffende specificaties in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA). De resultaten van het onderzoek worden weergegeven en geïnterpreteerd in een rapport. Op basis daarvan beoordeelt de gemeente of een omgevingsvergunning kan worden verleend.

Archeologische waarde

De aan een gebied toegekende waarde in verband met de in dat gebied aanwezige archeologische sporen en relictten.

Bodemingrepen

Alle grondwerkzaamheden (zoals werken, werkzaamheden, bouwen, slopen, ploegen, etc) waarvan mag worden aangenomen dat zij het bodemarchief kunnen aantasten.

Cultuurhistorische waardenkaart

Kaart van de provincie Noord-Brabant die sinds 2002 (met de invoering van het beleidsstuk 'Brabant in Balans') als provinciaal toetsingskader gehanteerd wordt als het gaat om cultuurhistorische waarden binnen de provincie Noord-Brabant en de verwoording van de zorg hiervoor binnen bestemmingsplannen en structuurvisies. Één van de lagen van de kaart betreft een archeologische verwachtingenkaart. Deze kaart is een één op één vertaling van de landelijke Indicatieve Kaart Archeologische Waarden. Kent een editie in 2006 en 2010 en zijn beide destijds door Gedeputeerde Staten vastgesteld.

Deskundige op het terrein van de archeologische monumentenzorg

Een door het college van Burgemeester en Wethouders aan te wijzen persoon of organisatie die beschikt over de in de beroepsgroep geldende kwalificaties.

Erkende partij

Een dienst, bedrijf of instelling, erkend door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en beschikkend over een opgravingsvergunning van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Werkend volgens de specificaties van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie en werkt met beroepsarcheologen die de ethische code door middel van het lidmaatschap van de NvVA onderschrijven.

Excessieve kosten

Kosten voor archeologisch onderzoek in het kader van bouw- of inrichtingsprojecten, die zodanig hoog zijn dat de projectrealisatie in gevaar komt.

Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW)

Door de voormalige ROB / RACM (nu: RCE) vervaardigde kaart van Nederland waarin gebieden worden onderscheiden met een hoge, middelhoge en lage archeologische verwachtingswaarde. Hoewel de IKAW is gebaseerd op archeologische, bodemkundige en geologische gegevens kunnen er geen conclusies over concrete vindplaatsen aan worden ontleend. De kaart mag worden gebruikt op een schaal van 1:50.000 om een eerste indicatie te krijgen van de archeologische verwachting in enig plangebied.

In situ

Achtergebleven op exact de plaats waar de laatste gebruiker het heeft gedeponneerd, weggegooid of verloren.

KNA

Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie

Monumentenwet 1988

In de Monumentenwet 1988 is vastgelegd hoe monumenten van bouwkunst en archeologie en stads- en dorpsgezichten moeten worden beschermd. De Monumentenwet 1988 is het belangrijkste instrument voor de bescherming van het cultuurhistorisch erfgoed in Nederland.

Op 1 september 2007 is de Monumentenwet met betrekking tot de archeologie gewijzigd door het aannemen van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (WAMZ). Ondanks deze voor de archeologie ingrijpende wijzigingen blijft de Monumentenwet hierna wel de toevoeging 1988 behouden.

Opgraving

De ontsluiting van een archeologische vindplaats met als doel de informatie te verzamelen en vast te leggen die nodig is voor het beantwoorden van de in het Programma van Eisen verwoorde onderzoeksvra(a)g(en) en het behalen van de onderzoeksdoelstellingen. Opgravingen worden verricht door een erkende partij, beschikkend over een opgravingsvergunning ex artikel 45 van de Monumentenwet en uitgevoerd volgens de desbetreffende specificatie in de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA). Na een opgraving bevinden in de regel er zich geen archeologische resten meer in de ondergrond en dient de verwachtingswaarde naar laag te worden bijgesteld.

RCE

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, voorheen Rijksdienst Archeologie Cultuurlandschappen en Monumentenzorg (RACM). De RCE is een nationaal kennisinstituut voor archeologie, monumenten en cultuurlandschap. Naast kennis zet de Rijksdienst wetten en regels in om het erfgoed te beschermen en te ontwikkelen.

Regio West-Brabant

De gemeenschappelijke regeling *Regio West-Brabant* is ontstaan uit de bundeling van een aantal langer bestaande samenwerkingsverbanden, waaronder de gemeenschappelijke regelingen SES, KCV, MARB en het Regiobureau. Bij de totstandkoming van de gemeenschappelijke regeling Regio West-Brabant is het uitgangspunt geweest dat het algemeen bestuur van de regeling zich uitsluitend bezighoudt met de strategische agenda en de strategische visie.

Regioarcheologie Regio West-Brabant

Regioarcheologie is een onderdeel van de Regio West-Brabant en valt onder de bestuurskolom Ruimtelijke Ontwikkeling en Volkshuisvesting. De regioarcheologen ondersteunen de aangesloten gemeenten in de wettelijke taak die gemeenten sinds 2007 met de inwerkingtreding van de Wamz moeten vervullen. Op deze wijzen hebben de aangesloten gemeenten zelf vakinhoudelijke expertise in huis.

Verdrag van Malta

Europees verdrag uit 1992 inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed. Bij rijkswet (1998) goedgekeurd voor het hele Koninkrijk. Binnen de Nederlandse wetgeving geïmplementeerd door de invoering van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (WAMZ) op 1 september 2007.

Vergunning

In de WAMZ een omgevingsvergunning zonder welke het verboden is de bodem te verstoren in een archeologisch attentiegebied. Doorgaans beslissen Burgemeester en wethouders van de gemeente waar de bodemverstoring zal plaatsvinden over de aanvraag.

Verwachtingenkaart (Archeologische verwachtingenkaart)

Een kaart waarop in vlakken staat aangegeven waar archeologische vindplaatsen kunnen worden verwacht. De kaart is het resultaat van een systematische analyse van relevante gegevens. De analyse is statistisch onderbouwd en wordt uitgevoerd met een GIS.

Verwachtingswaarde

De kans op aanwezigheid van onbekende archeologische vindplaatsen, zoals die met behulp van locatieanalyse is voorspeld.

Vindplaats

Plaats waar archeologisch materiaal is verzameld of te verzamelen is.

Wet op de Archeologische MonumentenZorg (WAMZ)

De wet die de Nederlandse vertaling vormt van het Verdrag van Malta. De wet is op 1 september 2007 aangenomen en betreft geen zelfstandige wet, maar een wijzigingswet. Met name op de Monumentenwet 1988.

Wettelijk beschermde monumenten

Archeologische resten die vanuit nationaal oogpunt behouden dienen te blijven en derhalve als monument beschermd zijn ingevolge art. 3 van de Monumentenwet of waar deze wordt voorbereid. De wettelijke bescherming verbiedt hier de meeste bodemverstorende activiteiten, tenzij de Minister van OCW hiervoor vooraf vergunning verleent.

Literatuur

Berends, M. en J. Hendriks (red.) 2008. *Erfgoed in context. ErfgoedVisie Breda 2008-2015*. Breda 2008.

Berkvens, R., 2010: *Ondersteboven. Archeologie in Best. Beleidsplan Archeologische Monumentenzorg, gemeente Best*, Eindhoven.

Berkvens, R., 2010: *Gilze en Rijen, van onderaf bekeken. Beleidsplan Archeologische Monumentenzorg, gemeente Gilze en Rijen*, Eindhoven.

Ellenkamp, G.R., 2010: *Een erfgoedkaart voor de gemeenten Aalburg en Werkendam. DEEL 2: toelichting op de beleidsadvieskaart. RAAP-RAPPORT 2190*.

Groot, N.C.F./A.W.E. Wilbers, 2011: *Een verleden te midden van verdwenen Venen*. Archeologische Waarden- en Verwachtingenkaart en Advies archeologische beleidskaart van de gemeente Rucphen, B&G Rapport 1132.

Huijbregts, M., 2011: *Nota Archeologie Land van Heusden en Altena. Tot op de bodem*, Aalburg.

Koopmanschap, H. & M. Visser-Poldervaart e.a. 2011: *Erfgoedkaart Drimmelen. Een verleden op zand en onder klei*. Archeologische Rapporten Oranjewoud 2010/120 Oosterhout

Rodenburg, C, 2010: *Nota Archeologie gemeente Etten-Leur*, Tilburg.

A.C. van Zalinge, 2009: *Beleidsnota Archeologie gemeente Haarlem*. Haarlem 2009.

Overgenomen uit www.minvrom.nl

<http://www.cultureelerfgoed.nl/archeologie/archeologie/subsidie/excessieve-kosten-opgravingen>